

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA UPRAVO

Diplomsko delo

**VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA
OBLIKOVANJE VLADE**

Domen Kajtna

Ljubljana, avgust 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

DIPLOMSKO DELO

VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA OBLIKOVANJE VLADE

Kandidat: Domen Kajtna
Vpisna številka: 04040019
Študijski program: Univerzitetni študijski program Uprava prva stopnja
Mentor: izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

Ljubljana, avgust 2013

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisani Domen Kajtna, študent Univerzitetnega študijskega programa Uprava prva stopnja, z vpisno številko 04040019, sem avtor diplomskega dela z naslovom: Vpliv volilnega sistema na oblikovanje vlade.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisal v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobeseidnega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: prof. Marjanca Šoško

Ljubljana, 27. 8. 2013

Podpis avtorja:

POVZETEK

Volilni sistem je eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti. Razlikujejo se od države do države in so osnovni pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših organov, predvsem pa predstavniškega telesa. Vsaka država si volilni sistem prilagodi svojim potrebam. V svojem delu tako predstavljam različne oblike volilnih sistemov in bistvene značilnosti vsakega izmed njih ter prednosti in slabosti. Prikazani so tudi primeri petih držav. Poseben poudarek je na volilnem sistemu Slovenije, kjer je opisano, kako se je ta razvijal skozi zgodovino in kako se je glede na naš volilni sistem v preteklosti tvorila vlada.

V Sloveniji je uveljavljen proporcionalni sistem, ki omogoča vstop v parlament večjemu številu strank. Na poti jim stoji le še volilni prag. Trenutno je pri nas potrebno za vstop v parlament zbrati 4% vseh oddanih glasov. Vlada se oblikuje na bolj zapleten način in je bolj nagnjena k nestabilnosti. Vse dosedanje vlade pa so bile koalicijske. Opisano je tudi, kako so se koalicije tvorile skozi zgodovino Slovenije in katere stranke so v koalicijah sodelovale. Njihovo delovanje je bilo precej turbulentno, saj se je v času sedmih volitev v parlament na vrhu zamenjalo že kar enajst različnih vlad.

Ključne besede: volitve, volilni sistem, Slovenija, vlada, volilni postopek, proporcionalnost

SUMMARY

ELECTORAL SYSTEM IMPACT ON FORMING A GOVERNMENT

Electoral system is one of the most important expressions of people sovereignty. They vary from country to country, and they are fundamental condition for democratic formation of the most important organs, mainly representative body. Each country adapted electoral system to its needs. In my thesis I present different types of electoral systems and the essential features of each of them, and their pros and cons. There are also shown examples of five countries. Particular emphasis is placed on the electoral system of Slovenia, where is described, how was the electoral system changing in the past and how did our government form, depending on electoral system.

Slovenia has established a proportional system that allows entry into the Parliament to greater number of political parties. On the way to Parliament there is only threshold. Currently there is 4% of all casted votes needed to enter a Parliament in Slovenia. The government is formed in a more complicated way and is more prone to instability. All previous governments have been coalition governments. It also describes how the coalitions formed through the history of Slovenia and which political parties were involved. Their work has been quite turbulent because in time of seven elections to the Parliament, we already had eleven different governments.

Key words: elections, electoral system, Slovenia, government, electoral process, proportionality

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	III
POVZETEK.....	V
SUMMARY.....	VI
KAZALO.....	VII
KAZALO PONAŽORITEV	X
KAZALO SLIK	X
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC.....	XI
SEZNAM TUJIH IZRAZOV	XII
1 UVOD.....	1
2 OPREDELITEV POJMOV	3
2.1 VOLITVE.....	3
2.2 VOLILNA PRAVICA.....	4
2.2.1 SPLOŠNA VOLILNA PRAVICA	4
2.2.2 ENAKA VOLILNA PRAVICA.....	5
2.2.3 SVOBODNA VOLILNA PRAVICA IN TAJNOST GLASOVANJA.....	6
2.3 VOLILNI SISTEM	7
2.4 VOLILNI PROCES.....	7
3 VRSTE VOLILNIH SISTEMOV	9
3.1 VEČINSKI VOLILNI SISTEM	10
3.1.1 SISTEM RELATIVNE VEČINE.....	10
3.1.2 SISTEM ABSOLUTNE VEČINE	11
3.2 PROPORCIONALNI VOLILNI SISTEM	12
3.2.1 PROPORCIONALNI SISTEM (GLASOVANJE O KANDIDATNIH LISTAH)	12
3.3 POLPROPORCIONALNI, MANJŠINSKI, KOMBINIRANI SISTEMI.....	16

3.4	PREDNOSTI IN SLABOSTI VEČINSKEGA IN PROPORCIONALNEGA VOLILNEGA SISTEMA.....	16
3.5	GLASOVANJE.....	17
3.6	VELIKOST VOLILNIH ENOT.....	18
3.7	VOLILNI PRAG.....	18
4	VPLIV VOLILNIH SISTEMOV NA OBLIKOVANJE VLADE IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI..	20
4.1	VEČINSKA VLADA	20
4.2	KOALICIJSKA VLADA.....	21
4.3	TEHNIČNA VLADA.....	22
4.4	MANJŠINSKA VLADA	22
5	VOLILNI SISTEMI V POSAMEZNIH DRŽAVAH	24
5.1	ZDA.....	24
5.1.1	VOLITVE V KONGRES	24
5.1.2	KONGRES KOT POLICYMAKER	25
5.1.3	VLADA IN FEDERALNI POLITIČNI SISTEM	26
5.1.4	PREDSEDNIK	26
5.1.5	VOLITVE PREDSEDNIKA.....	28
5.2	VELIKA BRITANIJA	30
5.3	NEMČIJA.....	32
5.4	ITALIJA.....	33
6	SLOVENIJA	36
6.1	RAZVOJ VOLILNEGA SISTEMA IN NJEGOVA SPREMEMBA LETA 1996	36
6.1.1	RAZVOJ VOLILNEGA SISTEMA	36
6.1.2	SPREMEMBA VOLILNEGA SISTEMA LETA 1996.....	38
6.1.2.1	Predlogi za večinski volilni sistem	38
6.1.2.2	Predlogi v okviru proporcionalnega sistema	39

6.2	VOLILNI SISTEM IN NJEGOVE ZNAČILNOSTI	40
6.3	VOLILNI POSTOPEK.....	42
6.3.1	RAZPIS VOLITEV	42
6.3.2	KANDIDATURA.....	43
6.3.3	GLASOVANJE	44
6.3.4	UGOTAVLJANJE VOLILNEGA IZIDA	45
6.4	VOLILNE ENOTE.....	46
6.5	VOLILNI PRAG V SLOVENIJI	48
6.6	VOLILNA UDELEŽBA	48
6.7	VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA ŠTEVILO STRANK V PARLAMENTU	49
6.8	KOALICIJE IN STABILNOST VLAD	50
6.8.1	STABILNOST VLAD SKOZI ZGODOVINO	51
7	ZAKLJUČEK.....	54
	LITERATURA IN VIRI	55

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO SLIK

Slika 1: Razdelitev Slovenije na volilne enote in volilne okraje..... 47

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

IZVIRNA KRAJŠAVA	IZVIRNO IME
Demos	Demokratska opozicija Slovenije
DeSUS	Demokratska stranka upokojencev Slovenije
DL	Državljska lista
DLGV	Državljska lista Gregorja Viranta
DS	Demokratska stranka
LDS	Liberalna demokracija Slovenije
NDR	Nemška demokratična republika
NSI	Nova Slovenija
PS	Pozitivna Slovenija
RS	Republika Slovenija
SD	Socialni demokrati
SDS	Slovenska demokratska stranka
SDSS	Socialdemokratska stranka Slovenije
SKD	Slovenski krščanski demokrati
SLS	Slovenska ljudska stranka
SMS	Stranka mladih Slovenije
SNS	Slovenska nacionalna stranka
SSS	Socialistična stranka Slovenije
ZDA	Združene države Amerike
ZLSD	Združena lista socialnih demokratov
ZRN	Zvezna republika Nemčija

SEZNAM TUJIH IZRAZOV

Agenda builder	dnevni red
Ballot	glasovanje
Bundesrat	Zvezni svet
Bundestag	Zvezni parlament
Bundeswahlgesetz	zvezni volilni zakon
Camera dei deputati	poslanska zbornica
Circoscrizioni plurinominali	večmandatne volilne enote
Collegi uninominali	enomandatne enote
De facto	dejstvo, resnica
Electoral Reform Society	Društvo za volilno reformo
Erststimme	prvi glas
First past the post	prvi doseže cilj
House of Commons	spodnji dom angleškega parlamenta
House of Lords	Lordska zbornica
House Rule Committee	Predstavniški dom
Incumbent	sedanji član Kongresa
Kanzlerdemokratie	»kanclerska demokracija«
Landesregierungen	deželna vlada
Majority Leader	vodja večine
Majority Whip	večinski priganjalec
Minority Leader	vodja manjšine
Minority Whip	manjšinski priganjalec
Multy member constituency	večmandatna volilna enota

Office of management and budget	Urad za vodenje in proračun
Primaries	predhodne volitve
Proportional Representation Society	Društvo za sorazmerno predstavništvo
Single member constituency	volilna enota, v kateri se voli en sam poslanec
Single nontransferable vote	en neprenosljiv glas
Single transferable vote	en prenosljiv glas
Speaker of the House	govornik doma
The single transferable vote system	ena izmed oblik sistema enega prenosljivega glasu
Threshold	prag, volilni prag
Welfare	dobrobit
Winner take all	zmagovalec pobere vse
Zweitstimme	drugi glas

1 UVOD

Iz naslova je razvidno, da se bomo v tem delu ukvarjali z volilnim sistemom in vlado.

Poznamo tri veje oblasti: zakonodajno, izvršilno in sodno. Vse tri so med seboj ločene, a med njimi velja sistem zavor in ravnovesij. V tem diplomskem delu bo govora o zakonodajni in izvršilni veji ter njuni povezanosti in kako lahko iz samega volilnega sistema oblikujemo vlado.

Volilni sistem v ožjem pomenu predstavlja le sistem transformiranja glasov v poslanske sedeže. V širšem pomenu pa predstavlja precej več. Lahko ga razumemo kot zbir pravic in postopkov, ki se nanašajo na volilne enote in organe, glasovanje, volilno pravico, razdelitev mandatov itd.

V prvem poglavju se bo tematika začela z opredelitvijo osnovnih pojmov: volitve, volilna pravica, volilni sistem in volilni proces, ki so temelj za razumevanje te teme. Ločimo med svobodnimi in nesvobodnimi volitvami, tu se bomo osredotočali na prve.

Nato se bomo posvetili vrstam volilnih sistemov, v sklopu katerih bomo spoznali še, kako poteka glasovanje, podrobneje bomo spoznali tudi volilni prag in volilne enote. Kot vsaka stvar imata tudi večinski in proporcionalni sistem svoje prednosti in slabosti. Tudi to bo opisano v tretjem poglavju. V tem poglavju bomo videli tudi, kako potekajo volitve v predstavniško telo po eni in drugi metodi ter katere formule se uporabljajo pri razdelitvi poslanskih mandatov.

V četrtem poglavju bomo spoznali različne oblike vlad. Spoznali bomo, za kakšne države so značilni ti tipi vlad. Predstavljene pa bodo tudi značilnosti teh vlad in kakšne koalicije lahko pričakujemo v takih okoliščinah.

V petem poglavju bomo podrobneje spoznali, kakšne volilne sisteme uporabljajo v izbranih državah. Videli bomo, da se ti razlikujejo. Predstavljeno bo, kako potekajo volitve v ZDA, Veliki Britaniji, Nemčiji in Italiji.

Bistvenega pomena bo predvsem šesto poglavje, poudarek pa bo na točkah 6.7 in 6.8, ki opredeljujeta koalicije v Sloveniji skozi čas in njihovo stabilnost ter kako vpliva sam volilni sistem na to, koliko strank bo delovalo v parlamentu. Parlament se tvori s pomočjo volilnega sistema. Če je zmagovalna stranka v parlamentu potrjena, dobi zeleno luč za sestavo vlade. Predsednik vlade parlamentu predloži listo ministrov in, ko sta potrjeni več kot dve tretjini ministrov, lahko vlada začne opravljati svoje delo.

Kot bomo videli, je bilo delovanje dosedanjih koalicij precej turbulentno. Videli bomo, kdaj je bila na oblasti prva slovenska vlada in koliko časa, ter tudi, kako se je spreminjalo število ministrstev skozi obdobja.

Pri izdelavi diplomskega dela bom uporabil deskriptivno metodo dela s študijem domače in tuje literature. Analiziral bom, kakšen je vpliv volilnega sistema na oblikovanje vlade.

Poskušal bom tudi potrditi svoje 3 hipoteze, ki sem si jih zastavil, to pa so:

- a) Volilni sistem vpliva na število strank v parlamentu.
- b) Volilni sistem ima velik vpliv na oblikovanje vlade.
- c) Slovenski volilni sistem je ustrezen

Namen diplomskega dela je predstavitev volilnih sistemov v izbranih državah ter ugotoviti, kako te volitve vplivajo na samo oblikovanje vlade. Kot že vemo, se vlade v različnih državah tvorijo na različne načine. To je lahko odvisno ali neodvisno od državnega zbora.

2 OPREDELITEV POJMOV

2.1 VOLITVE

V sodobnem pojmovanju so volitve eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti ter nujni pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov, predvsem predstavniškega telesa. Volivcem je z volitvami omogočen posreden vpliv na sestavo parlamenta, s tem pa tudi na odločitve, ki jih ta sprejema. Članom parlamenta je z volitvami podeljen mandat, pooblastilo za to, da v imenu ljudstva odločajo o najpomembnejših družbenih vprašanjih. Tako volitve predstavniškemu telesu dajejo legitimnost za izvajanje oblasti (Grad, 2004, str. 17).

Vezani ali imperativni mandat pomeni, da je izvoljeni predstavnik v parlamentu samo pooblaščen zastopnik volilnega telesa ter se mora v celoti ravnati po njegovih navodilih, volivcem pa je odgovoren za svoje delo. Ti imajo pravico nadzora njegovega dela, v primeru nezadovoljstva pa tudi pravico odpoklica (Grad, 2004, str. 18).

Reprezentativni mandat pa pomeni, da izvoljeni člani predstavniškega telesa ne predstavljajo posameznih volivcev, ki so jih izvolili, niti volilne enote, v kateri so bili izvoljeni, ampak ljudstvo kot celoto. Za svoje delo volivcem niso odgovorni, ti pa jih ne morejo odpoklicati. Poslanec tak mandat omogoča, da ravna v skladu s svojo vestjo in prepričanjem in da je pravno neodvisen od političnih strank in drugih zunajparlamentarnih formalnih in neformalnih združenj in posameznikov. Delo poslancev v praksi usmerjajo in nadzorujejo politične stranke, zato ti niso več vezani na volitve, prav tako pa niso dejansko neodvisni, kot bi morali biti (ibid.).

Šele z uveljavitvijo sodobnega parlamenta kot predstavniškega telesa so lahko volitve dobile svoj današnji pomen. Tudi parlament se je kot predstavniško telo lahko uveljavil šele, ko je dobil široko volilno osnovo, se pravi, ko se je volilna pravica razširila z ozkega sloja na odrasle državljane. Vprašanje, ali ima volivec na volitvah možnost izbirati med različnimi osebami oziroma med različnimi političnimi pogledi, je odločilno za razlikovanje med kompetitivnimi in nekompetitivnimi volitvami. Slednje so lahko posledica normativne ureditve, mogoče pa so tudi v normativni ureditvi, ki formalno dopušča kompetitivne volitve, a so te dejansko onemogočene zaradi političnih odnosov v državi. Pogosto iz podobnih razlogov ločimo med svobodnimi in nesvobodnimi volitvami. Za svobodne volitve je značilno enakopravno tekmovanje različnih oseb oziroma političnih strank na volitvah in svobodna izbira volivca med njimi, kar pa za nesvobodni tip volitev ne velja. Za tega je namreč značilno, da je položaj ene ali nekaj strank privilegiran, celo samo ene stranke, kar seveda onemogoča svobodno izbiro volivcev. Za svobodne volitve je potrebno upoštevati še druge družbene pogoje. Tako Mackenzie kot temeljne pogoje navaja neodvisno sodstvo, ki razlaga volilne predpise, razvit sistem političnih strank, ki so tako dobro organizirane, da so sposobne volivcem predstaviti svoje politične poglede, pošteno nestransko državno upravo, ki vodi volitve, in vnaprej znana pravila igre pri volitvah, ki

omejujejo boj za oblast in jih družba splošno sprejema. Gre torej za politične in pravne dejavnike znotraj in izven samih volitev, ki pa odločilno vplivajo na samo naravo volitev (Grad, 2004, str. 18–19).

Ločimo neposredne in posredne volitve, državni zbor se po 80. členu ustave voli neposredno, kar je razumljivo, saj je državni zbor splošno predstavniško telo (Grad, 2004, str. 118).

2.2 VOLILNA PRAVICA

Tudi v slovenski ustavi je v skladu s sodobnimi pojmovanji pomena in narave volilne pravice, le-ta zagotovljena že z ustavo in urejena v poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. 43. člen, kateri ureja volilno pravico, določa: »Volilna pravica je splošna in enaka. Vsak državljan, ki je dopolnil 18 let, ima pravico voliti in biti voljen.« Ta opredelitev velja za vse neposredne volitve ustavnih državnih organov. To ustavno določbo vsebinsko dopolnjujejo še druge določbe, ki v skladu s temeljnimi ustavnimi načeli določajo način oblikovanja ustavnih državnih organov (Grad, 2004, str. 112).

2.2.1 SPLOŠNA VOLILNA PRAVICA

Eno temeljnih ustavnih načel je načelo splošne volilne pravice. V 80. členu ustave je poudarjeno, da se poslanci državnega zbora volijo s splošnim glasovanjem. Po naši ustavni ureditvi je volilna pravica splošna, ker ni omejena z nikakršnim cenzusom, pač pa je glede na samostojni državni status Republike Slovenije omejena na državljane Slovenije. Starostni pogoj za pridobitev volilne pravice je ostal 18 let, kar je tudi v skladu s prevladujočimi sodobnimi evropskimi standardi. Aktivna in pasivna pravica sta po ustavi popolnoma izenačeni, ker veljata omenjena pogoja za pravico voliti, kot tudi za pravico biti voljen (Grad, 2004, str. 112).

Volilna pravica je podrobneje urejena v zakonih o volitvah v državni zbor, državni svet in zakonu o volitvah predsednika republike. Načelo splošne volilne pravice določa zakon o volitvah v državni zbor, v prvem členu je povzeto ustavno načelo, da so poslanci voljeni na podlagi splošne in enake volilne pravice. Ponovljena je tudi ustavna določba, da pridobi državljan volilno pravico z osemnajstim letom starosti, je pa ta nekoliko natančneje opredeljena. Omenjeni zakon dodaja ustavnim pogojem za pridobitev volilne pravice še pogoj, da volivcu ni bila odvzeta poslovna sposobnost, kar je v skladu z načelom splošne volilne pravice. Po njem ima volilno pravico vsak odrasel državljan, ki je glede na svoje osebne okoliščine sposoben, da to pravico opravi. To je tudi v skladu z ustavno določbo, po kateri se volilna pravica pridobi z dopolnjenim osemnajstim letom starosti, ko posameznik po našem pravnem redu pridobi polnoletnost in z njo poslovno sposobnost. Posebej so v zakonu urejeni tisti konkretni primeri, za katere ta predpostavka ne velja (Grad, 2004, str. 112–113).

Pravila za odvzem volilne pravice morajo biti natančno določena, in sicer na tak način, da čim manj posegajo v splošno volilno pravico. Merila, ki jih za odvzem poslovne

sposobnosti določata zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih in zakon o nepravdnem postopku in se, glede na izpodbijane določbe volilnih zakonov, uporabljajo tudi za odvzem volilne pravice, prekomerno posegajo v volilno pravico. Volilna pravica bi smela biti omejena samo tistemu, za katerega je ugotovljeno, da resnično ni sposoben razumeti namena in pomena in učinkov volitev (Grad, 2004, str. 114).

Zakonsko je določeno, da aktivno volilno pravico volivec uresničuje v volilni enoti, v kateri ima stalno prebivališče. S to določbo ni omejena volilna pravica, pač pa ima tehnično-organizacijski pomen, ureja namreč le način izvrševanja volilne pravice. To je z omenjenega vidika mogoče izvrševati samo na določenem mestu na podlagi evidence volilne pravice, saj bi v nasprotnem primeru lahko prišlo do dvojnega glasovanja in podobnih kršitev volilne pravice. Ustava podrobno ureja tudi volilno pravico pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti, za volitve poslancev teh narodnih skupnosti. Z razliko od prejšnje ureditve ima pravico voliti in biti voljen za poslanca madžarske oziroma italijanske narodne skupnosti samo pripadnik teh skupnosti, ki ima volilno pravico, ne pa tudi drugi državljani. Za pripadnike narodnih skupnosti veljajo enake zahteve kot glede splošne volilne pravice, čeprav z zakonom to ni posebej določeno. Volivci morajo biti državljani Slovenije, na dan glasovanja morajo imeti dopolnjenih osemnajst let in jim ni bila odvzeta poslovna sposobnost (ibid.).

Tudi za volitve predsednika republike velja načelo splošne volilne pravice in je zagotovljeno z ustavo. To načelo pa ne velja za volitve državnega sveta, ki je po ustavi zamišljen kot predstavništvo posebnih interesov (Grad, 2004, str. 115).

2.2.2 ENAKA VOLILNA PRAVICA

V ustavi je to načelo posebej poudarjeno pri volitvah državnega zbora, kar je v skladu s sodobnim pojmovanjem, da morajo imeti vsi volivci enako možnost vplivati na zasedbo poslanskih mest v predstavniškem telesu. Samo volilna pravica pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti sta izjemi od tega načela – vsaka skupnost ima po enega predstavnika v parlamentu, glasujeta pa tudi o drugih poslancih. Pripadniki teh dveh skupnosti imajo tako dejansko dve volilni pravici, ob upoštevanju njihovega števila pa je ta tudi več vredna kot pravica drugih državljanov. Zakon tega sicer posebej ne določa, a je tak položaj seveda nujna posledica posebnega ustavnega varstva pravic teh dveh skupnosti (Grad, 2004, str. 115).

Ureditev, po kateri imajo volivci, ki so pripadniki narodnih skupnosti, dvojno volilno pravico, je bila napadena pred ustavnim sodiščem, in sicer tako pravica voliti v državni zbor kot tudi za lokalne volitve. Pobudniki ustavnosodne presoje so bili mnenja, da je dvojna volilna pravica v neskladju z ustavnim načelom enakosti pred zakonom, saj naj bi to bila nedopustna diskriminacija, ki v ničemer ne prispeva k varstvu narodnih skupnosti. Ustavno sodišče se s tem ni strinjalo, češ da »ni« v neskladju z ustavo. Odločitev je bila obširno utemeljena. Stališče ustavnega sodišča je bilo, da je posebna volilna pravica pripadnikov narodnih manjšin izraz ustavno zajamčenega varstva teh skupnosti oziroma

njihovih pripadnikov. Kljub temu, da to pomeni odstop od načela enakosti volilne pravice, to vendarle pomeni tako imenovano pozitivno diskriminacijo (ibid.).

Ni pa moč govoriti o enakosti volilne pravice pri volitvah članov državnega sveta. Svet je po ustavi sestavljen iz štirih predstavnikov delojemalcev, štirih predstavnikov delodajalcev, štirih predstavnikov kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev, šestih predstavnikov negospodarskih dejavnosti in dvaindvajsetih predstavnikov lokalnih interesov. Načelo enakosti volilne pravice je tako mogoče upoštevati le znotraj vsake interesne skupine. Pred ustavnim sodiščem je bilo sproženih več zanimivih sporov o enakosti volilne pravice. Eden izmed bolj zanimivih je bil spor o vprašanju, če lahko volilni sistem z uporabo večinskega volilnega sistema sam po sebi krši načelo enake volilne pravice. Uporabo večinskega sistema bi lahko šteli za neke vrste kršitev enake volilne pravice, a ne v formalnem pomenu. V večinskem sistemu so glasovi, ki so bili oddani za poraženega kandidata, tako rekoč »izgubljeni«. Tako glasovi vseh volivcev nimajo enakega dejanskega vpliva na izvolitev poslancev. Pravno gledano pa imajo vsi glasovi enako vrednost, saj ni bila z volilnim sistemom niti posameznim kategorijam prebivalstva niti posameznim volivcem dana večja ali manjša vrednost glasu. Gre torej za številčno enakost glasov in s tem za enako vnaprejšnjo možnost za dejanski uspeh. Dejanska teža glasu je odvisna le od tega, kako je volivec glasoval in kako se je opredelil (Grad, 2004, str. 116).

Po drugačni razlagi pa načelo enakosti volilne pravice ne pomeni le formalne, ampak tudi dejansko enakost. V tem primeru načelo enakosti zahteva tudi enako obravnavanje, torej tudi upoštevanje vsakega glasu pri ugotavljanju volilnega izida. Le proporcionalni sistem je v skladu z omenjenim načelom. Med obema razlagama ni razlika samo v stališču, temveč tudi v pristopu. Jasno je, da prva izhaja iz pravnega pojmovanja načela enakosti, druga pa iz politološkega pojmovanja tega načela. Tako imata vsaka po svoje prav, a pri pravni presoji načela enakosti volilne pravice kaže upoštevati prvo stališče, kajti vsebinska vprašanja so stvar politične odločitve, ne pravne presoje (Grad, 2004, str. 116–117).

2.2.3 SVOBODNA VOLILNA PRAVICA IN TAJNOST GLASOVANJA

V vseh obdobjih razvoja se je volilna pravica štela za osebno pravico, ki jo posameznik izvršuje, ali pa ne. Tudi ustava posebej poudarja načelo svobodne volilne pravice o volitvah v parlament, katerega je potrebno upoštevati kot splošno načelo, ki velja za vse volitve. Volilni sistem zagotavlja volivcu svobodno izbiranje med kandidati, ki nastopajo na volitvah. Vsakemu volivcu mora biti pri glasovanju zagotovljena svoboda glasovanja. Nihče ne sme biti klican na odgovornost zaradi glasovanja, prav tako se od njega ne sme zahtevati, naj pove, kako je glasoval oziroma zakaj ni glasoval (Grad, 2004, str. 118).

Svobodna volilna pravica je tudi kazensko pravno varovana, saj nikogar ni mogoče klicati na kazensko odgovornost zaradi glasovanja. Prav tako je kaznivo siljenje volivca ali vplivati nanj na kakršenkoli način, da glasuje ali ne, oziroma da glasuje za ali proti določenemu predlogu. Od volivca se tudi ne sme zahtevati naj pove, kako je glasoval.

Tehnika glasovanja na volišču omogoča uresničevanje svobodne opredelitve. Ta mora biti urejena tako, da se lahko vsak svobodno odloči, za koga bo glasoval, ter da ne more nihče vplivati na njegovo odločitev, oziroma ga pri tem ovirati. Tudi agitacija posameznega kandidata na volišču ni dovoljena (ibid.).

V našem volilnem sistemu je tajnost glasovanja določena v ustavi za volitve državnega zbora in predsednika republike, natančneje pa razčlenjena v volilni zakonodaji. Tajnost z ustavo ni določena za vse volitve, a je tako pomembno demokratično načelo volilnega sistema, da jo je treba upoštevati kot pravilo tudi pri drugih volitvah, vsekakor pa vselej pri neposrednih volitvah (ibid.).

2.3 VOLILNI SISTEM

Volilni sistem lahko razumemo kot zbir vseh pravic in postopkov, ki se nanašajo na volilno pravico, določanje volilnih enot in volilnih organov, na kandidiranje in potrjevanje list kandidatov, glasovanje na voliščih, ugotavljanje volilnih izidov, razdelitev mandatov in varstvo volilne pravice. To je široko pojmovanje volilnega sistema. V ožjem pa predstavlja le sistem transformiranja glasov v predstavniške sedeže, oziroma je to le sistem razdelitve mandatov (Toplak, 2000, str. 14).

V ožjem pomenu besede se volilni sistemi v grobem delijo na večinske in proporcionalne. Pri prvih gre za to, da kandidat, ki prejme največ glasov v določeni enoti, osvoji sedež v predstavniskem telesu, ostali ne. Cilj proporcionalnih sistemov pa je vključitev vseh družbenih skupin v predstavniško telo in to z deležem, kot ga ta skupina zaseda v družbi (ibid.).

Prej izjema kot pravilo v svetu pa sta čisti večinski in čisti proporcionalni sistem. Države namreč poskušajo prilagoditi sistem svoji organiziranosti države in njenim potrebam, obenem pa skušajo doseči pozitivne plati obeh sistemov. Tudi večina avtorjev sisteme deli na večinske, proporcionalne in polproporcionalne sisteme (ibid.).

2.4 VOLILNI PROCES

Na volilni sistem lahko gledamo kot na veljavni sistem volitev, lahko pa tudi dinamično, torej kot proces. Od prvotnega začetka so se volitve, v katerih so se hkrati opravila vsa dejanja, potrebna za izvolitev (kandidiranje, glasovanje in ugotovitev volilnega izida), razvile v izredno zapleten postopek, v katerem so različne faze med seboj organizacijsko in časovno ločene. Precej manj zahtevne so bile prvotne volitve, saj so praviloma potekale v manjših skupnostih, zaradi precej omejene volilne pravice pa je na volitvah sodelovalo majhni število ljudi. Kasneje volitve niso postale le množično dejanje, ampak tudi izjemno zahteven tehnični, organizacijski in finančni podvig. Od vseh političnih in sploh družbenih aktivnosti so prav volitve tiste, ki v takšnem ali drugačnem sodelovanju v najkrajšem možnem času pritegnejo največje število državljanov. Volilni proces je zelo natančno pravno urejen, saj so volitve občutljivo in zelo pomembno politično dejanje. Z natančno pravno ureditvijo je treba v čim večji meri preprečiti konflikte in nesporazume med

političnimi subjekti, ki nastopajo na volitvah. Zato navadno največji del besedila volilne zakonodaje sestavlja volilni postopek (Grad, 2004, str. 34).

Sestavljen je iz časovno določenih opravil, ki vodijo do njegovega končnega cilja, torej do izvolitve članov parlamenta. V tem postopku volivci izrazijo svojo voljo o izbiri poslancev, kar je hkratio dejanje, ki mora potekati na določen dan ali v določenem krajšem časovnem obdobju. Volivci ne morejo časovno izražati svoje volje po lastni izbiri, ker namen volitev terja, da je njihova volja izražena takrat, ko je potrebno izvoliti nov parlament zaradi poteka redne mandatne dobe ali zaradi razpustitve parlamenta. Časovno mora biti usklajeno delovanje vseh udeležencev volilnega postopka. Vsa opravila v volilnem postopku so namenjena izražanju volje volivcev in njenemu ugotavljanju. Končni cilj vsega skupaj pa je, da se lahko konstituira nov državni zbor. Volilna opravila je moč razdeliti na več relativno zaokroženih in zaključenih faz. Prva faza volilnega postopka je kandidiranje, sledi faza glasovanja, zadnja faza pa je faza ugotavljanja izida glasovanja. Začetek volilnega postopka je ob točno določenem času, in sicer z razpisom volitev, ki pomenijo uvedbo volilnega postopka. Ponavadi volitve v parlament razpiše šef države (Grad, 2004, str. 34).

3 VRSTE VOLILNIH SISTEMOV

Obstaja več načinov razdelitve volilnih sistemov, odvisno od merila, ki ga uporabimo. Najbolj naravno je merilo, ki prikazuje razmerje med volilnim izidom in razdelitvijo poslanskih mandatov. Gre za vprašanje, če ima poslanec, ki je izvoljen, dovolj podpore v volilnem telesu. Za politične stranke pa se odpira vprašanje, v kolikšni meri je razdelitev poslanskih mandatov sorazmerna volilnim izidom. Izvolitev poslanca je v nekaterih volilnih sistemih bolj, v drugih pa manj odvisna od volilne podpore. Razdelitev mandatov je v nekaterih bolj ali manj sorazmerna volilnim izidom, se pravi politični izbiri in razpoloženju volivcev. Na tej podlagi volilne sisteme razvrščamo na: večinske, polproporcionalne oziroma manjšinske in na proporcionalne (Grad, 2004, str. 56).

Sistem relativne večine ima najbolj disproporcionalne učinke, sistem absolutne večine je bolj proporcionalen, prav tako polproporcionalni sistem. Najbolj proporcionalen pa je proporcionalni sistem. Sicer to velja zgolj v grobem, saj so znotraj sistemov, še posebej pa v proporcionalnem, velike razlike. Poleg teh razlik, ki izhajajo iz notranjih značilnosti sistemov, imajo lahko volilni sistemi različne učinke, če nanje vplivajo drugi dejavniki, predvsem velikost volilnih enot (ibid.).

V naštetih treh velikih skupinah je po enakem merilu moč ločiti posamezne tipe volilnih sistemov. V okviru večinskega sistema poznamo sistem relativne večine, sistem absolutne večine in sistem alternativnega glasovanja. Polproporcionalni sistem pozna sistem omejenega glasovanja, sistem pomožnega glasovanja in glasovanje po sistemu enega prenosljivega glasu. Prav tako ločimo več sistemov znotraj proporcionalnega sistema. To pa sta proporcionalni sistem glasovanja po listah in sistem enega prenosljivega glasu. Prvi je še nadalje razvejen, tako da ločimo različne sisteme oziroma metode ali formule delitve mandatov, zlasti sistem volilnega količnika, sistem največjega povprečja in sistem največjega ostanka (ibid.).

V zadnjem obdobju se vse bolj uveljavljajo mešani sistemi. Ti pa so nekakšna kombinacija večinskega in proporcionalnega sistema. Ker so tudi tu možne različne kombinacije, poznamo različne razdelitve znotraj te skupine. Volilni sistem je lahko mešan tudi v geografskem smislu. V enem delu države velja tak sistem, v drugem pa tak. V praksi ta možnost pride v poštev, ko prevladujoči večinski sistem v neki državi kombinirajo s proporcionalnimi volitvami v volilnih enotah, ki so slabše poseljene. Potrebno je omeniti, da take kombinacije vedno povzročijo težave, predvsem zaradi različne podlage in načina izvolitve poslancev (ibid.).

Za razvrščanje volilnih sistemov se uporabljajo še druga merila, na primer število poslancev, ki je voljeno v volilni enoti, nadalje število volilnih enot ali število članov predstavniškega telesa (Lijphart v: Grad, 2004, str. 56).

Razvrstitev glede na volilne enote je najpomembnejša, saj se po njej delijo volilni sistemi na uninominalne oziroma enomandatne in plurinominalne ali večmandatne, torej glede na to, ali se v volilni enoti voli zgolj enega poslanca ali se jih voli več (Grad, 2004, str. 56).

3.1 VEČINSKI VOLILNI SISTEM

To je sistem, kjer volivec glasuje o tolikšnem številu kandidatov oziroma kandidatnih list, kolikor se v volilni enoti voli predstavnikov. Značilnost tega sistema je, da se na volitvah o kandidatih odloča z večino glasov. Večinske sisteme okvirno delimo na enokrožne in dvokrožne sisteme. Enokrožni sistem se je prvič pojavil v Veliki Britaniji in je trenutno najpogosteje uporabljen volilni sistem na svetu. Uporabljajo ga tudi v ZDA, Indiji, Kanadi in mnogih afriških in južnoafriških državah. Država, ki uporablja ta sistem, je razdeljena na enočlanske volilne enote, zmagovalec pa je kandidat, ki osvoji največje število glasov. V dvokrožnem sistemu pa je zagotovljeno, da je zmagovalec tisti kandidat, ki ga podpira večina volivcev. Ta sistem se uporablja za volitve v parlament v preko tridesetih državah in je tretji najpogosteje uporabljen sistem na svetu. Države, ki uporabljajo ta sistem, so Francija, Kongo, Iran, Egipt, Ukrajina in druge (Toplak, 2000, str. 14–15).

Absolutna večina (dvokrožni sistem) lahko povzroči ponavljanje glasovanja, medtem ko je glavna slabost relativne večine (enokrožni sistem), da lahko izvoljeni poslanec predstavlja samo manjšino svojega telesa. V širšem pomenu se lahko v večinski sistem uvrsti tudi tako imenovano alternativno glasovanje. To glasovanje temelji na prednostnem glasovanju. Izvoljen je tisti kandidat, ki na ta način dobi večinsko podporo v volilnem telesu. Ta sistem, ki je dokaj kompliciran, se uporablja v Avstraliji in v državi Nauru. Volitve potekajo v enočlanskih volilnih enotah, volivec pa kandidate označi po vrstnem redu, ki mu najbolj ustreza. Najljubšega kandidata označi s številko »1«, naslednjega z »2« itd. Sistemi z veččlanskimi enotami pa so poseben primer večinskega sistema. Praviloma gre za enokrožen volilni sistem, kjer ima volivec toliko glasov, kolikor se bo v določeni enoti izvolilo kandidatov. Če je enota 9-članska, ima volivec 9 glasov. Negativna lastnost tega sistema je precejšnja disproporcionalnost, saj precej favorizira najmočnejšo stranko. Pogost pojav v praksi je, da volivci vseh npr. 10 glasov oddajo samo eni stranki. Tako lahko ena stranka osvoji prav vse sedeže (Mauritius, 1982 in 1995) (Toplak, 2000, str. 15–16).

3.1.1 SISTEM RELATIVNE VEČINE

Za to vrsto volilnega sistema je značilno, da je najbolj enostaven (Blais in Massicotte: v Krašovec, 2007, str. 68). Kandidat za zmago potrebuje zbrati več glasov kot jih zberejo njegovi protikandidati. Praviloma je sicer uporabljen v uninominalnih volilnih enotah, čeprav tudi v plurinominalnih volilnih enotah njegova uporaba ni izključena (Blais in Massicotte v: Krašovec, 2007, str. 68). Znano je torej, da kandidat potrebuje za zmago več glasov od tekmecev, a je treba opozoriti, da v primeru, ko gre v volilni enoti le za dva kandidata, ta relativna večina dejansko postane absolutna večina. Ker sta kandidata samo dva, bo eden od njiju zagotovo prejel večino, ki bo absolutna.

Značilnosti tega sistema lahko prikažemo tudi na primeru. Če je v določeni volilni enoti oddanih 10.000 glasovnic in je kandidat A prejel 4.000 glasov, kandidat B 2.400 glasov, kandidat C 2.000 glasov in kandidat D 1.600 glasov, bo zmagovalec kandidat A, ker je prejel največji delež glasov, ne glede na to, da so vsi ostali kandidati skupaj prejeli večjo podporo. Vsi, ki so svoj glas namenili kandidatu B, C ali D, so pravzaprav glasovali proti kandidatu A. Možno bi bilo tudi, da bi kandidat A prejel le nekaj glasov več kot drugouvrščeni kandidat B, ter precej manj kot vsi ostali kandidati skupaj, pa bo kljub temu izvoljen prav kandidat A, ker je prejel največji delež glasov. Pogosto se sistem relativne večine srečuje s kritikami, saj kandidat A dejansko pobere vso smetano zmago, čeprav ima lahko v resnici le manjšinsko podporo oziroma podporo manjšega deleža volivcev (Krašovec, 2007, str. 68–69).

Farell (v: Krašovec, 2007, str. 69) pravi, da sistem relativne večine ne pomeni, da je zmagovalec volitev tisti, ki prejme večjo podporo kot vsi ostali kandidati skupaj, ampak tisti, ki prejme le večji delež podpore kot jo prejmejo ostali kandidati posamično. Posledica tega je, da manjše stranke in manjšine dejansko nimajo možnosti vstopa v predstavniško telo.

V mednarodno primerjalni raziskavi, ki sta jo izvedla Blais in Massicotte, je bilo zajetih 58 demokracij. Ugotovila sta, da sistem relativne večine uporablja 9 demokracij za parlamentarne volitve in 6 za predsedniške volitve (Blais in Massicotte: v Krašovec, 2007, str. 69).

Tisti, ki zagovarjajo ta sistem, zagovarjajo vsaj tri njegove lastnosti: je preprost, zagotavlja stabilnost vlade in odgovornost volilni enoti (Krašovec, 2007, str. 69).

3.1.2 SISTEM ABSOLUTNE VEČINE

Sistem absolutne večine se skuša ogniti slabostim sistema relativne večine. V sistemu absolutne večine je kandidat izvoljen samo, če prejme podporo večine volivcev v volilni enoti. Le redkost je v praksi, da je kandidat izvoljen že v prvem krogu, saj se glasovi ponavadi v večji ali manjši meri porazdelijo med kandidate. Tako sledi nov krog glasovanja. Pri tem ni več moč zahtevati enakih pogojev, kot so bili v prvem krogu, saj bi se lahko volitve tako ponavljale v neskončnost. Pri omilitvi pogojev sta v rabi dve opciji: ali volitve v drugem krogu potekajo samo med dvema kandidatoma in je tako zagotovljena izvolitev enega izmed njiju, ali pa je za zmago v drugem krogu dovolj že zmaga z relativno večino, število kandidatov pa je lahko tako ali drugače omejeno. V Franciji je nastop v drugem krogu dovoljen samo tistim kandidatom, ki so v prvem krogu prejeli vsaj 12,5% glasov. V drugem krogu pa je za izvolitev dovolj že zmaga z relativno večino (Grad, 2004, str. 58).

Kljub prednostim, sistem absolutne večine v praksi bodisi omejuje izbiro volivcev bodisi ne more vztrajati pri večinski podpori izvoljenemu poslancu. Precej bolj kot za volitve

poslancev je ta sistem primeren za volitve nosilcev individualnih funkcij in je pogosto uporabljen predvsem pri volitvah šefa države (ibid.).

3.2 PROPORCIONALNI VOLILNI SISTEM

V današnjem času so najpogosteje v uporabi proporcionalni volilni sistemi za razdelitev glasov, dobljenih na volitvah, v sedeže v predstavniškem telesu (Farrell; Massicotte v: Krašovec, 2007, 72).

V proporcionalnih volilnih sistemih za izvolitev ni potrebna določena večina glasov volivcev, kot je to značilno za večinske volilne sisteme. Proporcionalni volilni sistemi izhajajo iz načela, da mora število dodeljenih mandatov v predstavniškem telesu ustrezati prejetim glasovom na volitvah (Krašovec, 2007, str. 72).

Tisti, ki zagovarjajo proporcionalni volilni sistem, kot pozitivno lastnost poudarjajo njegovo sorazmernost oziroma proporcionalnost, ki naj bi zagotavljala politično predstavništvo tudi manjšim strankam in raznim manjšinam. To je po mnenju mnogih povezano z večjo odzivnostjo predstavniškega telesa, ki lahko tako v svoje delovanje zajame različne interese in potrebe državljanov. Mnogi izpostavljajo tudi negativne lastnosti. Najpogosteje se omenjajo nestabilnost vlad in političnih sistemov, zapletenost pretvorbe glasov v sedeže in razdeljena odgovornost v volilni enoti (ibid.).

Proporcionalni sistemi se delijo na dve vrsti. Prva vrsta so sistemi strankarskih list, druga pa sistem enega prenosljivega glasov (Krašovec, 2007, str. 73).

3.2.1 PROPORCIONALNI SISTEM (GLASOVANJE O KANDIDATNIH LISTAH)

- a) Proporcionalni sistem je precej razširjen sistem, najbolj pa je razširjen v evropskih državah. Pojavlja se v različnih oblikah in kombinacijah. Ena bolj enostavnih delitev je delitev po sistemu volilnih količnikov, imenovana Harejeva formula ali Harejev količnik. Enostavni volilni količnik je število potrebnih glasov za izvolitev enega poslanca v volilni enoti. Izračuna se tako, da se vsota vseh glasov, ki so bili oddani, deli s številom poslancev, ki se volijo v volilni enoti. Če se v volilni enoti voli pet poslancev, oddanih pa je bilo 20.000 glasov, za izvolitev enega poslanca zadošča 4.000 glasov. Po tem sistemu vsaka lista kandidatov oziroma politična stranka, ki je vložila listo, prejme toliko mandatov, kolikokrat je volilni količnik vsebovan v številu glasov, ki jih je prejel v enoti. Če bi se glasovi volivcev med liste razdelili točno po volilnih količnikih, bi bil ta sistem dokaj natančen in enostaven. Ker pa praksa tega ne dopušča, po tem sistemu ni možno razdeliti vseh mandatov. Ker liste na volitvah prejmejo deleže glasov, ki se razlikujejo od volilnega količnika, vse skupaj ne doseže toliko količnikov, kolikor je v volilni enoti sedežev (Grad, 2004, str. 60–61).

Recimo, da so v prejšnjem primeru liste prejele tako število glasov:

Lista A.....	7.000
B.....	4.400
C.....	3.600
D.....	3.200
E.....	1.800

V takem primeru bi le dve listi dosegli količnik (A in B), ostale tri ga ne dosegajo. Tako v skladu s sistemom volilnega količnika prvi dve listi prejmeta po en mandat, ostale tri pa tako ostanejo brez mandatorov. Posledično trije mandati ostanejo nerazdeljeni in se zato razdelijo s pomočjo dodatnega pravila. Najpogosteje se uporabi pravilo največjega ostanka, po katerem se mandati, ki so ostali, dodelijo tistim listam, ki so imele pri delitvi po volilnem količniku največje ostanke glasov. S tem je precej zmanjšana sorazmernost pri delitvi. Iz tega razloga so se kasneje pojavile zamisli o tako ali drugače zmanjšanem količniku, ki bi zagotovil bolj sorazmerno delitev mandatorov. Najbolj sta znana Droopov količnik in količnik Imperiali. Po prvem se izračun količnika vsote glasov deli s številom mandatorov, ki jih je potrebno razdeliti, plus ena (enostavni količnik +1). Po drugem pa se enostavnemu količniku prišteje število 2. Uporaba zmanjšanega količnika omogoča, da se razdeli večje število mandatorov kot pri enostavnem količniku in s tem tudi nekoliko večjo sorazmernost pri delitvi mandatorov. Precej večjo stopnjo sorazmernosti pri delitvi mandatorov pa zagotavlja d'Hondtov sistem ali pravilo največjega povprečja. Ta sistem se precej uporablja predvsem v Evropi, čeprav ni povsem proporcionalen, saj nekoliko favorizira večje stranke. Ta sistem ne uporablja enostavnega volilnega količnika, ampak se najprej izračuna absolutno število glasov, ki so jih posamezne liste kandidatov prejele v volilni enoti. Število glasov vsake liste se najprej deli z 1, nato z 2 itd. do števila mandatorov, ki se delijo v volilni enoti. Med vsemi tako dobljenimi rezultati znotraj vseh list se izloči toliko največjih števil, kolikor se mora razdeliti mandatorov. Ta števila se razporedijo po velikosti, mandati pa se dodelijo tistim listam, ki vsebujejo najvišja števila po vrstnem redu seštevka glasov (Grad, 2004, str. 61–62).

Potrebno je razdeliti npr. štiri mandate. Lista A dobi 24.000 glasov, lista B 18.000 in lista C 14.000 glasov.

	A	B	C	
Delitev				
z:	1	24.000	18.000	14.000
	2	12.000	9.000	7.000
	3	8.000	6.000	4.666
	4	6.000	5.000	3.500

Najvišja števila so 24.000 (A), 18.000 (B), 14.000 (C) in 12.000 (A). Lista A tako prejme dva mandata, listi B in C pa vsaka po en mandat. D'Hondtovi formuli je podobna Sainte-Laguejeva formula. Po njej se glasov ne deli z 1, 2 itd., ampak z 1, 3, 5, 7 itd., s tem da

se v praksi namesto delitelj 1 uporablja delitelj 1,4. Učinki te formule so zelo podobni kot v d'Hondtovi formuli, vendar je malenkost bolj proporcionalna (Grad, 2004, str. 62).

- b) Harejeva in d'Hondtova formula sta lahko kombinirani na več načinov. Mandati se lahko po d'Hondtovi formuli delijo le med tiste kandidate, ki so v volilnih enotah dosegli Harejev količnik. Tako je večinska razdelitev mandatov vpletena v sicer v osnovi proporcionalnem sistemu. Precej pogosto se v zadnjem času uporablja kombinacija delitve mandatov s pomočjo dveh ali več delitev mandatov, in sicer na ravni vse države. Mandati se v volilni enoti navadno delijo s Harejevim ali podobnim količnikom. Tisti mandati, ki se ne razdelijo, pa se nato razdelijo na ravni države po d'Hondtovi formuli ali podobnem načinu proporcionalne delitve (Grad, 2004, str. 62).
- c) V proporcionalnem sistemu ponavadi sedeže v parlamentu dobi večje število strank, kar pa pogosto povzroča nestabilnost delovanja predstavniškega telesa. Zato je nekje proporcionalni sistem korigiran tako, da ne dopušča dodelitve mandatov tistim listam, ki ne dosežejo na različne načine določenega pogoja. Pogosto se ta pogoj imenuje volilni prag, ta pa zmanjša število političnih strank, ter s tem poveča stabilnost in učinkovito delovanje parlamenta (ibid.).
- d) Precejšen vpliv na sorazmernost delitve mandatov ima velikost volilnih enot, torej vprašanje, koliko poslancev se v volilni enoti voli. Večje, kot so volilne enote, večja je sorazmernost, ravno obratno pa je ponavadi v večinskem sistemu. Jasno je, da je prednost večjih volilnih enot v bolj sorazmerni delitvi mandatov, čeprav je v manjših volilnih enotah možen večji stik volivcev s kandidati oziroma izvoljenimi predstavniki. Proporcionalne volitve se po teoriji priznajo le, če je vsaj pet sedežev, ki pripadajo volilni enoti. V primeru, da jih je manj, je delitev nesorazmerna in ima podobne učinke kot uporaba večinskega načela, ne glede na to, da delitev mandatov poteka po proporcionalnem sistemu. Možno je tudi združiti obe ideji: načelno prednost države, kot ene same volilne enote, in praktične prednosti razdelitve države na volilne enote. Liste se v takem primeru vlagajo po posameznih volilnih enotah, poleg tega pa se vloži še ena lista za vso državo, ki se imenuje državna lista. Mandati se po tem sistemu delijo dvakrat. Prvič v volilnih enotah na podlagi volilnega količnika, tisti glasovi, ki količnika ne dosežejo oz. ga ne presegajo, pa se prištejejo državnim listam, med katere se razdelijo ostali mandati. To je Badenski sistem, tako pa se imenuje, ker je bil uveljavljen v Badenski ustavi iz leta 1919. To zamisel so kasneje večkrat uporabili, med drugimi tudi v Avstriji. Možna je tudi uporaba drugačnih formul tako na prvi, kot tudi na drugih ravneh delitve mandatov (Grad, 2004, str. 63).

Zamisel, da se mandati delijo na dveh ali celo več ravneh, je v praksi dokaj uveljavljena in precej različno izvedena. Kasnejša delitev je možna na eni ali več ravneh. Na prvi naslednji ravni se lahko mandati delijo v eni ali v več večjih enotah, na katere je na

naslednjih ravneh razdeljena država. Kar se same delitve mandatov tiče, je v glavnem moč ločiti dva načina, in sicer na podlagi ostanka glasov in razdelitev dodatnih oziroma prilagoditvenih mandatov. Pri delitvi ostankov glasov se za druga oziroma nadaljnjo delitev upoštevajo le glasovi, ki se niso uporabili za delitev mandatov na nižji ravni. Za razdelitev dodatnih mandatov pa se upoštevajo vsi glasovi volilnega telesa, vključno s tistimi, ki so že bili uporabljeni za delitev na prvi ravni. Pri končni razdelitvi mandatov na drugi ravni pa se odštejejo tisti, ki so bili podeljeni že na prvi ravni. Pri delitvi ostankov se pri prvi delitvi mandatov v manjših volilnih enotah uporabi ena od formul za proporcionalno razdelitev mandatov, npr. d'Hondtova ali katera druga. Tisti mandati, ki niso razdeljeni v teh volilnih enotah, pa se prenesejo in razdelijo v večjih volilnih enotah. Primarno se mandati delijo v manjših volilnih enotah, delitev, ki sledi pa je predvsem korekcija prve delitve ter povečuje proporcionalnost razdelitve mandatov. V drugem primeru je delitev mandatov v manjših volilnih enotah le prva delitev mandatov. Končna delitev pa je opravljena na višji ravni. V poštrev pridejo glasovi celotnega volilnega telesa, to so vsi glasovi v vseh manjših volilnih enotah. Druga oziroma naslednja delitev pa je odločilnega pomena, saj da volilni izid (ibid.).

Omenjena načina delitve mandatov imata dokaj različne učinke na proporcionalnost delitve mandatov. V prvem primeru so osnova za drugo delitev glasovi, ki se niso uporabili pri prvi delitvi. V praksi so to največkrat glasovi strank, ki niso dobile dovolj glasov v volilni enoti, da bi dobile kakšen mandat, ali pa strank, ki jim ni dosti manjkalo do naslednjega mandata. Pogostokrat se zgodi, da se pri drugi delitvi z največjimi ostanki glasov pojavijo stranke, ki so pri prvi delitvi dobile bolj malo mandatov ali pa sploh nobenega. To praviloma daje prednost pri delitvi mandatov manjšim strankam, in sicer v manjši meri, če je več mandatov podeljenih že na nižji ravni, obratno pa velja, če je za razdelitev na višji ravni na voljo več mandatov (Grad, 2004, str. 64).

- e) Pomen proporcionalnega sistema je v tem, da lahko volivci izbirajo med listami kandidatov, ki so bile določene s strani političnih strank. Mandati, ki jih prejme stranka, se kandidatom podelijo po vrstnem redu, ki je na listi. Če se stranki dodeli en mandat, je ta podeljen kandidatu, ki je prvi na listi, če dobi dva, se ta podeli prvima dvema na listi itd. Z razvrstitvijo kandidatov na listi stranka dejansko odloča o tem, kateri izmed kandidatov bo izvoljen za poslanca. To sicer v okviru dobljenih glasov velja le relativno, saj volivci, ki podpirajo stranko, ne morejo vplivati na to, kdo bo njihov poslanec. Čeprav volivec glasuje za stranko, ni rečeno, da se strinja z njeno razvrstitvijo kandidatov, ker meni, da bi bili drugi kandidati na listi bolj primerni. Ne glede na to pa v čistem proporcionalnem sistemu na to odločitev nima nikakršnega vpliva. Zato je bila v mnogih sistemih uvedena možnost preferenčnega glasovanja. Tu volivec sicer glasuje za stranko, a lahko odloča tudi o tem, katere osebe bodo izvoljene v primeru, da stranka prejme dovolj glasov (Grad, 2004, str. 64).

3.3 POLPROPORCIONALNI, MANJŠINSKI, KOMBINIRANI SISTEMI

V to skupino se uvrščajo sistemi, ki jih ni moč razvrstiti v nobeno od že omenjenih skupin. Zaradi pomanjkljivosti obeh sistemov skušajo države najti kombinacijo, ki bi vsebovala pozitivne lastnosti obeh, obenem pa minimizirala negativne. V nekaterih državah to poskušajo s tehnično kombinacijo obeh pri načinu glasovanja – z dvojnimi glasovanjem. Polovica predstavniškega telesa se voli po večinskem, druga polovica pa je voljena po polproporcionalnem sistemu. V tej kategoriji ni nemškega sistema, kjer gre za proporcionalni sistem, kljub temu da je polovica Bundestaga voljena po večinskem sistemu. Celotna strankarska sestava Bundestaga je namreč odvisna le od razmerja glasov, ki je bilo doseženo pri proporcionalnem delu volitev (Toplak, 2000, str. 17).

Drugod poskušajo v proporcionalni sistem vpeljati nekatere elemente večinskega, da bi dosegli pozitivne lastnosti obeh (ibid.).

V to kategorijo bi lahko šteli tudi kumulirano glasovanje, kjer ima volivec toliko glasov, kot se v volilni enoti voli poslancev. Lahko pa se sam odloči, ali bo te glasove razdelil med vse kandidate, lahko pa se odloči in jih dodeli zgolj enemu. Manjšinski sistemi so tisti, ki že vnaprej zagotavljajo predstavništvo tudi stranki, ki je poražena. Tak je sistem omejenega glasovanja. Tudi sistem enega neprenosljivega glasu je tak, ki že sam po sebi zagotavlja predstavništvo več strankam. V tem sistemu ima volivec v manjših veččlanskih enotah pravico voliti samo enega kandidata. Izvoljenih pa je več kandidatov. Tak sistem je v uporabi npr. na Japonskem (ibid.).

3.4 PREDNOSTI IN SLABOSTI VEČINSKEGA IN PROPORCIONALNEGA VOLILNEGA SISTEMA

Večinski sistem volivcem omogoča neposredno odločanje o kandidatu, predvsem pa je precej preprost in pregleden. Ta sistem eni strank v parlamentu omogoči večino, s tem pa omogoči tudi stabilno delovanje oblasti. Glavna slabost sistema pa je, da v ospredje postavi zgolj eno stranko ter tako ne odraža celotnega razmerja politične moči v državi. Stranka lažje dela, saj nima koalicijskih partnerjev, ki bi jo pri delu ovirali. Kaj hitro pa lahko pride do izkoriščanja moči (Dnevnik, 2012).

Prednost proporcionalnega sistema je, da v skladu z rezultati volitev omogoča bolj sorazmerno porazdelitev mandatov strankam, ki so na volitvah nastopile. Omogoča pa tudi ustrezno zastopnost političnih manjšin. V tem sistemu imajo tudi manjše stranke besedo pri odločanju, največja stranka pa nima take moči, kot bi jo imela v večinskem sistemu. Temeljna slabost tega sistema je njegova zapletenost, povzroča pa tudi nestabilne koalicijske vlade. Majhne parlamentarne stranke lahko pri konstruiranju koalicije odigrajo zelo pomembno vlogo, kar se je v preteklosti videlo tudi pri nas. Največja slabost, gledano s strani volivca, pa je v tem, da, če je govora o čistejših oblikah proporcionalnega sistema, onemogoča glasovanje o posameznih kandidatih (ibid.).

3.5 GLASOVANJE

Ko volivec glasuje, s tem uresničuje svojo aktivno volilno pravico. Pri glasovanju volivec svojo voljo izrazi tako, da svoj glas da tistemu kandidatu oz. kandidatni liste, za katerega želi, da bo izvoljen. To je oblika izražanja volivčeve volje o strankah ali osebah, ki bodo del predstavnškega telesa. Samo glasovanje pa poteka v posebej določenem času in na posebej določenih javnih mestih. V svetu se je večinoma uveljavilo pravilo osebnega glasovanja, ta izjava pa ne more biti posredovana preko pooblaščenca. Glavni razlog za to je, ker pri tajnem glasovanju ni moč ugotoviti, če je pooblaščenec res glasoval v skladu z danim pooblastilom. Tudi sam politični pomen volitev pa zahteva, da se volivec volitev udeleži osebno. Žal je zahteva o osebnem glasovanju s tem onemogočena določenemu številu volivcev, ker so v tujini, bolni in podobno. Zato se v nekaterih državah organizira poseben način volitev (na diplomatskih in konzularnih predstavništvih, po pošti ipd). Težavi, ki se pojavita pri takšnem načinu glasovanja, pa sta dokaj zapletena organizacija volitev in nadzorstvo identitete volivcev (Grad, 2004, str. 51).

Zgodovina volitev pozna predvsem javno in tajno glasovanje. Čeprav je imelo javno glasovanje v preteklosti precej pristašev, se sedaj skoraj v vseh državah uporablja tajno glasovanje. Tajnost glasovanja je dosegljiva na več načinov. Najbolj pa je znan način glasovanja s pisnimi glasovnicami (ballots), manj pa je v rabi glasovanje s kroglicami (dežele z visoko stopnjo nepismenosti) ter s posebnimi glasovalnimi stroji (zlasti ZDA). S tehnološkim razvojem smo v zadnjih letih dobili nove možnosti za glasovanje, na primer elektronsko glasovanje. Način glasovanja je v največji meri odvisen od volilnega sistema, predvsem od načina razdelitve mandatov in z njim povezanega načina kandidiranja. Volivec lahko voli posamezne osebe, lahko pa tudi vse kandidate neke stranke. Lahko ima toliko glasov, kolikor je v volilni enoti voljenih poslancev. Lahko pa ima tudi več glasov (kumulirano glasovanje) ali manj glasov (limitirano glasovanje), lahko pa ima samo en glas (glasovanje o listah kandidatov in pri sistemu glasovanja z enim glasom – single transferable vote in single nontransferable vote) (ibid.).

Tudi pri glasovanju o kandidatnih listah je več možnosti. Volivec lahko glasuje zgolj o listi kot celoti, lahko pa tudi o posamičnih kandidatih na listi (preferenčno glasovanje) ali celo o posameznih kandidatih z različnih list (panaširanje). Včasih je preferenčni glas celo obvezen (npr. na Finskem), ker lahko volivec za listo kandidatov glasuje samo tako, da glasuje o posamičnih kandidatih, ki so na listi. Tako ima volivec precej večjo možnost vpliva na izbor poslancev kot v proporcionalnem sistemu. Mandati, ki jih prejme strankarska lista, se namreč delijo med kandidate glede na deleže prejetih glasov (Grad, 2004, str. 52).

Vsi ti načini glasovanja se delijo na dve veliki skupini. V prvo skupino se uvrščajo volivci, ki se morajo odločiti za neko osebo oziroma kandidatno listo. Sem sodi velika večina volilnih sistemov. Pri drugi, ki pa je precej manj razširjena, lahko volivec kandidate razvrsti tako, da nekaterim da večjo prednost kot drugim in jih pri tem razvrsti na prednostni lestvici (ibid.).

3.6 VELIKOST VOLILNIH ENOT

Volilne enote so manjši teritoriji ali območja, na katera se deli celotno ozemlje države pri izvedbi delitev. Oblikovanje volilnih enot je eno ključnih vprašanj volilne tehnike in organizacije volitev, ima pa tudi zelo pomembne vsebinske vidike. Posledica oblikovanja volilnih enot je, da se celotno volilno telo, ki voli člane predstavniškega telesa, razdeli v manjše, teritorijsko omejene dele. Volilne enote so oblikovane po pravilu, da je vsaki zagotovljeno približno enako število mandatov na določeno število prebivalcev, kot to zahteva načelo enake volilne pravice (Toplak, 2000, str. 37).

Možno je tudi, da pride do manjših odstopanj, ker se volilne enote praviloma določijo čimbolj po obstoječi upravno teritorialni razdelitvi (do precejšnjih odstopanj ponavadi pride v Veliki Britaniji in ZR Nemčiji, kjer je odstopanja slabih 25%, ponekod pa je dovoljeno še večje odstopanje). Izjeme od tega pravila so ponavadi načelne narave, izhajajo pa iz potrebe po enakomerni predstavljenosti posameznih družbenih delov, bodisi območij bodisi družbenih skupin. Enakomerno so lahko predstavljene enote lokalne samouprave, v zveznem parlamentu pa velja pravilo, da so enakomerno predstavljene federalne enote v tistem domu, ki te enote predstavlja. Enako pravilo je moč uporabiti tudi pri zastopanju manjšin v parlamentu. Države imajo največkrat posebne organe, ki skrbijo za ustrezno velikost volilnih enot, saj je vprašanje oblikovanja volilnih enot tako zelo pomembno za demokratičnost in zakonitost volitev. Običajno se območje volilne enote določi na podlagi števila prebivalcev v volilni enoti. Redkeje pa se uporabi število volivcev (npr. Portugalska), a v praksi oba načina dajeta podobne rezultate. Poznamo dva načina oblikovanja volilnih enot. Pri prvem načinu so volilne enote oblikovane glede na število poslancev v parlamentu, po drugem, ki se uporablja redkeje, pa se določi število prebivalcev, ki jim pripada mandat, kar pomeni, da se število poslanskih mandatov s časom lahko spreminja (Grad, 2004, str. 47–48).

V skladu z uveljavljeni volilnim sistemom, po katerem se v okviru volilne enote glasuje o kandidatih po volilnih okrajih, je v Sloveniji vsaka volilna enota razdeljena na toliko okrajev, kolikor se v njej voli poslancev, torej poznamo enajst okrajev. Zakonsko je uveljavljeno, da se v vsakem volilnem okraju glasuje za enega kandidata. Volilni okraj pa lahko obsega območje ene ali več občin ali pa območje dela občine. Volilna enota je na volilne okraje razdeljena tako, da je v vsakem okraju približno enako število prebivalcev. Tudi pri oblikovanju volilnih okrajev je potrebno upoštevati njihovo geografsko zaokroženost ter skupne kulturne ter druge značilnosti (Grad, 2000, str. 171).

3.7 VOLILNI PRAG

Poleg običajnih pogojev, kot so volilni količnik in podobno, proporcionalni sistemi predstavljajo dodaten pogoj za pridobitev poslanskih mandatov. Običajno se imenuje prohibitivna klavzula (threshold), kar je enako izrazu prag za vstop v državni zbor oziroma volilni prag. Tega se lahko določi na več načinov: kot število glasov volivcev – relativno ali absolutno, ki ga mora doseči stranka, da je lahko udeležena v delitev mandatov. Lahko je

tudi v obliki prvega oziroma temeljnega mandata, ki ga stranka prejme že v volilni enoti na podlagi volilnega količnika (to pride v poštev pri delitvi mandatov na več ravneh). Lahko pa pri delitvi mandatov sodeluje tudi tako, da mora stranka doseči mandat v določeni volilni enoti ali v določeni regiji. Nekje (npr. ZR Nemčija) so pogoji kombinirani. Včasih se prag določi kot pogoj za delitev mandatov že v volilni enoti, ponavadi pa se uporabi pri delitvi na več stopnjah (Grad, 2004, str. 65).

Višji kot je prag, težji so pogoji za dodelitev mandata in manjša je sorazmernost pri delitvi mandatov, ker so večje stranke favorizirane v škodo manjših. Pri vsakem volilnem pragu imajo majhne politične stranke zelo malo možnosti, da se prebijejo v parlament. S tem se proporcionalni sistem približuje učinkom večinskega sistema. Posledice odločitve o uvedbi praga za preboj v parlament in o višini pragu so načeloma poznane, a so v celoti odvisne od političnih ciljev in ocene konkretnih politični razmer. Volilni prag se lahko razume kot formalna omejitev pri dodelitvi mandatov, lahko pa tudi kot dejanski učinek volilnega sistema, ki ni formalno določen (Grad, 2004, str. 65–66).

Lijphart (v:Grad, 2004, str. 66) govori o dejanskem volilnem pragu, katerega razume kot delovanje različnih elementov volilnega sistema, ki vplivajo na omejitev možnosti politične stranke, da prejme mandat. Visok volilni prag v večinskem sistemu postavlja že sistem sam, ni pa ga treba posebej določiti. Za izvolitev v sistemu absolutne večine je za prag izvolitve potrebno samo doseči absolutno večino, medtem ko je v sistemu relativne večine to odvisno od števila kandidatov, ki nastopijo na volitvah. Volilni prag je višji, če je kandidatov manj in obratno. Če v volilni enoti nastopa pet kandidatov, za izvolitev enega izmed njih zadošča že malo več kot 20% glasov volivcev v volilni enoti. Če sta dva, je prag višji od 50% glasov, v primeru da jih je 10, pa za izvolitev zadostuje že dobrih 10% glasov.

V proporcionalnem sistemu je prag zelo nizek, zato ga je potrebno formalno določiti. A proporcionalni sistem ne pozna načina povišanja dejanskega volilnega praga, brez da bi ga formalno določili. Gre predvsem za velikost volilnih enot, v manjši meri pa tudi za samo volilno formulo. Manjša kot je ta, večji je volilni količnik, potrebno pa je tudi večje število glasov za pridobitev poslanskega mandata. Dejanski volilni prag pa zmanjšuje večja enota, saj je število glasov, potrebnih za izvolitev manjše. To pa povečuje stopnjo proporcionalnosti. Na to kako visok bo volilni prag vpliva tudi volilna formula, če favorizira večje stranke (d'Hondtova formula npr. postavlja precej visok dejanski volilni prag). Najbolj splošno vzeto pa temeljne okvire za volilni prag postavlja že število članov parlamenta, večje kot je, nižji je prag ter obratno (Grad, 2004, str. 66).

4 VPLIV VOLILNIH SISTEMOV NA OBLIKOVANJE VLADE IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI

4.1 VEČINSKA VLADA

Večinska vlada je značilna za tiste države, ki uporabljajo večinski volilni sistem. Praviloma se tako oblikujejo enostrankarske vlade. Blondel, Muller Rommel in Malova et al. (2007) so ugotovili, da so v povprečju tako v starih kot novih evropskih demokracijah enostrankarske vlade bolj stabilne. Njihovo delovanje je daljše kot stabilnost oziroma čas trajanja koalicijskih vlad, a je razlika med časom delovanja ene in druge vrste vlad le približno eno leto (Krašovec, 2007, str. 104).

Farrell (v: Krašovec, 2007, str. 104) je povezal vprašnji trajanja vlad in vrste vlad povezal z vprašanjem vrste volilnega sistema, ki se uporablja na volitvah v posamezni državi. Empirično je ugotovil, da obstaja jasna povezava med vrsto uporabljenega volilnega sistema in vrsto vlade.

Večinski volilni sistem kot rečeno proizvede enostrankarske vlade, ki so stabilnejše in trajnejše od večstrankarskih koalicijskih vlad in so tako porok za politično stabilnost (Ferfila, 2009, str. 357).

Velika Britanija je klasični primer parlamentarne vlade, ki temelji na vladanju ene politične stranke, ki ima stabilno večino. Vodja te stranke postane predsednik vlade. Izbere okoli dvajset parlamentarnih sodelavcev iz iste stranke, s katerimi nato skupaj tvorijo vlado.

Večinski volilni sistem ustvarja močne vlade, kar je tudi prednost tega sistema. Vzrok večinskega sistema pa je večinska metoda, ki diskriminira manjše politične stranke ter spodbuja dvostrankarski sistem, ki ima za posledico možnost stabilne enostrankarske vlade (Lijphart in Grofman v Blais 1991, str. 240).

Na primeru 75 držav, ki uporabljajo večinski volilni sistem, Rae (v: Blais, 1991, str. 240) ugotavlja, da 1,96 strank ustvarja minimalno večino. 45 od teh jo ustvarja s samo 1,15 političnih strank. Iz tega podatka lahko sklepamo, da so enostrankarske večine pogoste v državah, ki uporabljajo večinski volilni sistem.

Posledica dvostrankarskega sistema je oblikovanje homogenega tipa vlade (Sruk, 1995, str. 359).

Pozitivna lastnost večinskega volilnega sistema je večja stabilnost vlade, preglednost političnega prizorišča je večja, jasneje pa je opredeljena odgovornost za izvrševanje in določanje vladne politike. Praviloma so vlade izvoljene na podlagi večinskega sistema bolj trdne in dolgotrajne. Velikokrat pa pride do ponovne izvolitve (Ribičič, 2000, str. 15).

Tri pozitivne lastnosti enostrankarskih vlad, ki jih navaja Blais (1991, str. 241–242) in so obenem posledica večinskega volilnega sistema, so:

a) stabilnost vlad

Dahl (v: Blais 1991, str. 242) je kot slabost koalicijskih vlad navedel, da so nestabilne, nezmožne so se spopadati z velikimi problemi, povzročajo višanje stopnje nezaupanja v predstavniško demokracijo, lahko pa tudi ogrozijo obstoj demokracije. Enostrankarske vlade so tiste v večinskih vladah, katere povečujejo stabilnost, močno vodstvo, vladno kohezivnost in nenazadnje odločilne volitve, ki bodo zanesljive za volivce;

b) kohezivnost

Večjo enotnost zagotavlja vlada, ki je sestavljena iz ene stranke, kot tista, ki jo sestavlja več političnih strank. Posledica je združena moč. Racionalna odločitev zahteva zmanjšanje opcij na samo eno in tako je večinska vlada najbolj primerna.

c) odločilne volitve

Rezultat volitev je v enostrankarskih vladah jasen; politična stranka, ki je na oblasti, jo izgubi ali obdrži, Duverger (v: Cox, 2002, str. 1030) to označuje kot »Winner take all.«

4.2 KOALICIJSKA VLADA

Tisti, ki zagovarjajo proporcionalni volilni sistem poudarjajo zastopanost interesov volivcev, tako je edina prava oblika predstavnštva – proporcionalno predstavnštvo (Lijphart in Grofman v: Blais, 1991, str. 243).

Blais (1991, str. 244) in Farrell (2001, str. 193–198) ugotavljata, da so koalicijske vlade proizvedene iz proporcionalnih volilnih sistemov. Te so zaradi raznovrstnosti strank, ki jih tvorijo, manj stabilne kot enostrankarske vlade.

Proporcionalni volilni sistem ima vpliv tudi na dolgotrajnost postopka oblikovanja vlad. Warwick (2003, 286) poudari, da je vpliv volilnega sistema na oblikovanje vlade v proporcionalnem sistemu izražen v tem, da je proces formiranja vlade dolgotrajnejši, morda včasih neuspešen. Med strankami lahko pride do izsiljevanja. Vlada, ki se oblikuje, je precej heterogena, zato nobena stranka v celoti ne uresniči svojega programa. Jeziček na tehtnici postavijo manjše stranke, ki so tako v prednosti, s tem pa pridobijo tudi večjo moč. Sartori (v: Pennings in Lane 1998, str. 42) temu pravi koalicijski potencial. Warwick (2003, str. 286) tudi ugotavlja, da so postopki sprejemanja odločitev daljši v državah, ki imajo v uporabi proporcionalni volilni sistem, saj je potrebnih več kompromisov.

Sruk (1995, str. 359) pravi, da so v proporcionalnem volilnem sistemu večinoma oblikovane koalicijske vlade, sestavljene iz strank, ki tvorijo manjšo ali večjo koalicijo.

Diskin in drugi (2005, str. 293) pa poudarijo, da so države, ki uporabljajo proporcionalni volilni sistem, bolj nagnjene k propadu demokratičnih institucij. Dve posledici proporcionalnosti pa sta, da se poveča zastopanost in poveča se razdrobljenost strankarskega sistema.

Kritiki pogosto pravijo, da je pri proporcionalnem volilnem sistemu, katerega uporaba naj bi v večini primerov povzročila oblikovanje koalicijskih vlad, mogoče zaslediti povezovanje te vrste volilnega sistema z oblikovanjem nedemokratičnih vlad. Koalicijske vlade naj bi bile namreč nedemokratične, ker so oblikovane v nemoči javnosti, poleg tega je beseda, ki so jo volivci izrazili na volitvah, pri oblikovanju koalicijskih vlad obrobna (Farrell v: Krašovec, 2007, str. 105).

4.3 TEHNIČNA VLADA

V razvitih državah načeloma poznamo dva volilna sistema, večinskega in proporcionalnega. Tehnično vlado ne sestavljajo politiki, temveč strokovnjaki. To pa pomeni, da se morajo prav vse stranke strinjati in podpreti tehnično vlado in ji s tem zagotoviti svojo podporo. Tehnična vlada je odgovorna za točno določene projekte ter za točno določen čas, ki pa ni nujno, da je čas celotnega mandata (dr. Vinko Gorenak, 2011).

Tehnična vlada je poseben tip vlade, v katerih je odgovornost odločitev preložena na strokovnjake. Ti ponavadi prihajajo iz akademskih ali gospodarskih krogov in niso neposredno odgovorni ljudstvu, saj teh predstavnikov ljudstvo ni izvolilo. Tipičen primer tehničnih vlad v zgodovini Evrope je Italija. Dejstvo je, da takšne rešitve nastopijo, ko pride do hude krize (SIOL, 2012).

4.4 MANJŠINSKA VLADA

Precej držav, kjer poznajo parlamentarno vlado, za volitve v parlament uporabljajo proporcionalni volilni sistem, kar se odraža v tem, da nobena od političnih strank ne prejme večine vseh sedežev. Tukaj tesna povezava med rezultati volitev in sestavo vlade slabi. V tej situaciji se vlada odloči za eno izmed naslednjih oblik (Muller in Strom v: Hague, 2007, str. 337):

- a) Večinska koalicija, v kateri se dve ali več strank z večino sedežev združijo v vlado. Ta oblika je pogosta v Belgiji, Nemčiji, na Finskem in predvsem na Nizozemskem.
- b) Manjšinska vlada ali zavezništvo. To so formalne koalicije ali neformalna zavezništva med tistimi strankami, ki skupaj še vedno ne tvorijo parlamentarne večine. Ta oblika je prevladovala predvsem na Danskem od leta 1980. To obliko najdemo tudi v Italiji, predvsem pred letom 1990, pred preoblikovanjem strankarskega sistema.

- c) Enostrankarska manjšinska vlada, tvorjena iz največje stranke. Takšna oblika je sestavljala približno 30% kontinentalnih evropskih vlad med leti 1945 in 1999, najpogosteje pa je bila ta oblika v dvajsetem stoletju uporabljena na Norveškem (Rasch v:Hague,2007,str. 337).

Do oblikovanja manjšinske vlade pride v primeru, kadar mandatarju po več poskusih ne uspe sestaviti vlade, ki bi imela podporo v parlamentu. Taka vlada torej nima večinske podpore v državnem zboru. Oblikovanje takšne vlade je izhod v sili, njeno trajanje pa je praviloma kratkotrajno. Včasih se v takem primeru izoblikuje tehnična vlada. Ta je sestavljena iz strokovnjakov. Tudi ta pa je navadno prehodnega značaja. Če na noben način ne pride do oblikovanja vlade oz. vladi ni izglasovana zaupnica, je edini izhod razpustitev parlamenta, ki lahko spremeni politično strankarsko strukturo parlamenta, s tem pa olajša oblikovanje vlade. Funkcija se vladi konča z vsakim prenehanjem funkcije parlamenta, sicer praviloma z odstopom vlade (Grad, 2000, str. 130).

5 VOLILNI SISTEMI V POSAMEZNIH DRŽAVAH

5.1 ZDA

Do leta 1971 so bili v vseh zveznih državah, z izjemo Aljaske, Georgije in Kentuckyja, do volilne pravice upravičeni starejši od 21 let. Šestindvajseti amandma je namreč volilno pravico znižal na minimalnih 18 let, s tem pa se je krog volivcev povečal za približno 25 milijonov (Bibby, 2000, str. 251).

5.1.1 VOLITVE V KONGRES

Vsak član Kongresa je obenem tudi politik, vsak politik pa ima pred očmi naslednje volitve. To pa s seboj prinese tudi protikandidate, ki mu skušajo odvzeti mesto. A v ameriški kongresni politiki velja pravilo kontinuitete – le izjemoma se zgodi, da član Kongresa ni ponovno izvoljen (Goldenberg in Traugott v: Ferfila, 1992, str.189).

Zanimivo je, da to velja predvsem za člane Predstavniškega doma, saj je bilo v zadnjih tridesetih letih ponovno izvoljenih več kot 90% prejšnjih članov. Ta odstotek se je v osemdesetih letih dvignil na skoraj 100%. Senatorji imajo tudi manj stika s svojo volilno bazo, ki je približno desetkrat večja kot pri članih Predstavniškega doma. Po drugi strani imajo več prostora v medijih, to pa pogosto pomeni tudi razcep pri volivcih, ki imajo trdno stališče glede posameznih problemov. Morda je najpomembnejši razlog stopnja konkurenčnosti, ki je za mesta v Senatu precej višja kot za mesta v Predstavniškem domu. Razlog za to pa tiči v tem, da je Senat ključna in zadnja stopnička do velike priljubljenosti in celo do mesta predsednika. V tekmo se vključujejo javnosti dobro znani guvernerji, politiki in člani zakonodajnih teles z močno finančno podporo (Jacobson v: Ferfila, 1992, str. 189).

Obstaja več razlag visoke stopnje reelekcije kongresnikov. Ena izmed njih je ta, ki opozarja na močno povezanost članov Kongresa in njihovih volivcev (ibid.).

Če dosedanji član Kongresa (incumbent) ne kandidira ponovno, se začne pravo tekmovanje za prosto mesto. Še posebej v primeru, če sta obe stranki v kongresnem okrožju oziroma državi, od koder je bil kongresnik, približno enake moči in imata obe priložnost, da eden od njunih kandidatov postane novi član kongresa. Tedaj se pojavi nekaj močnih kandidatov, vsak od njih pa ima dovolj denarja, da postane znan med volivci (Jacobson v: Ferfila, 1992, str. 190).

Nasploh pa so kongresne volitve precej večji strošek kot predsedniške. Leta 1988 sta Bush in Dukakis iz zvezne blagajne prejela vsak po 46 milijonov dolarjev, da sta pokrila svoji predsedniški kampanji (Ferfila, 1992, str. 190).

Zanimiv je podatek, od kje pride večina denarja za kongresne volitve. Večina denarja pride od posameznikov, veliko tudi od Odborov za politično aktivnost. Največji del pa poberejo kongresniki, ki kandidirajo ponovno (incumbents) (ibid.).

5.1.2 KONGRES KOT POLICYMAKER

Poglavitna ustavna funkcija Kongresa oziroma njihovih članov je kreiranje politik. Kongres je vsota zelo široko orientiranih politikov. Dvodomnost Kongresa je določen premik k večji specializaciji, njegova navezanost na številne specialistične odbore in pododbore pa v njegovo delo vnaša strokovno specialistično komponento (Ferfila, 1992, str. 191).

Tako zvezni kongres, kot tudi kongres vseh ameriških držav, z izjemo Nebraske, je dvodomen. Vsaka država v zvezni kongres pošilja po dva senatorja, koliko je predstavnikov v Predstavniškem domu, pa je odvisno od števila njenih prebivalcev. Kalifornija, ki je največja, ima 45 sedežev, najmanjše, kot so Aljaska, Delaware, Vermont, pa zgolj po enega. Funkcija dvodomnega Kongresa je tudi sistem medsebojne kontrole – vsak zakon mora biti potrjen s strani obeh domov oziroma vsak lahko da veto na politike drugega (ibid.).

Predstavniški dom je bolj institucionaliziran kot Senat, tudi bolj hierarhičen, a manj anarhičen. Razvita je bila tudi specifična institucija – Odbor za pravila v Predstavniškem domu (House Rule Committee), ki ne določa samo dnevnega reda, pač pa tudi proučuje predloge, ki pridejo z odborov in komisij, predlaga možne amandmaje itd. Kar se delovnega področja tiče, pa velja, da se Predstavniški dom bolj ukvarja z gospodarskimi zadevami in proračunom kot Senat, ki tesneje sodeluje s predsednikom pri imenovanjih, potrjevanju pogodb ter je bolj angažiran v mednarodnih zadevah (Ferfila, 1992, str. 191–192).

Prav tako se v Predstavniškem domu bolj čuti delovanje strank. V formalni strukturi Kongresa (Peabody, 1976) obstajajo različne vodstvene pozicije, a ima tisti, ki jo zavzema, moč samo, če mu jo delegira stranka. V strukturi moči je formalna izvolitev nepomembna. Vodja Predstavniškega doma je tudi govornik doma (Speaker of the House). Postavljen je s strani večinske stranke. Njegova funkcija je pomembna tudi, ker po podpredsedniku on nadomesti predsednika (Ferfila, 1992, str. 192).

Oba kongresna doma imata vodjo večine in vodjo manjšine (Majority Leader, Minority Leader) ter večinskega in manjšinskega priganjalca (Majority Whip, Minority Whip). Priganjalec seznanja z delovanjem kongresa strankin aparat in članstvo ter disciplinira strankine vrste pri glasovanju (ibid.).

Edini uradni posel predsednika Senata je po ustavi biti ameriški podpredsednik. Ponavadi pa podpredsednik senatne zadeve prepusti vodji senatne večine, ki potem skupaj z večinskim priganjalcem vodi delo Senata: določa njegov dnevni red, vpliva na delo odborov, določa urnik dela itd. (ibid.).

5.1.3 VLADA IN FEDERALNI POLITIČNI SISTEM

Oblika ameriške vlade je predsedniška vlada. Predsednik je v tem tipu precej avtonomna institucija. Ni član parlamenta, voljen pa je posebej (Ferfila, 1992, str. 169–170).

Ameriški politični sistem je federativni sistem, saj njegov obseg znaša več kot 82 tisoč vlad. V svetu danes poznamo le malo federativnih držav. V takšni ureditvi poznamo dva nivoja vlad, oba pa imata formalno avtoriteto nad istim ozemljem in istimi ljudmi. Gre za sistem delitve oblasti med različnimi vlada. Večinoma so vlade v svetu unitarne, vsa moč pa je koncentrirana pri centralni vladi (Ferfila, 1992, str. 170).

Pristojnosti nacionalne, zvezne vlade so:

- tiskanje denarja;
- reguliranje odnosov s tujimi državami in med ameriškimi državami;
- financiranje in vodenje vojaštva, objavljanje vojn;
- ustanavljanje sodišč, ki so podrejena Vrhovnemu sodišču;
- ustanavljanje poštnih uradov;
- pripravljanje zakonodaje, ki ureja njena pooblastila.

Funkcije obeh vlad so lahko:

- obdavčevanje ter posojanje denarja;
- ustanavljanje sodišč;
- oblikovanje in uveljavljanje zakonodaje;
- dajanje posebne pravice bankam in korporacijam;
- trošenje denarja za welfare;
- odvzemanje privatne lastnine za javne namene proti plačilu odškodnine.

Pristojnosti državne vlade pa so:

- ustanavljanje lokalnih vlad;
- reguliranje trgovine znotraj države;
- vodenje volitev;
- ratificiranje amandmajev k zvezni ustavi;
- sprejemanje ukrepov za javno varnost, moralo in zdravstvo (ibid.).

5.1.4 PREDSEDNIK

Američani si od predsednikov veliko obetajo: monopolno urejanje svetovnih razmer, onemogočanje antiameriških akcij, preprečevanje državljanskih vojn, zmanjševanje nevarnosti atomskega spopada in druge. Predsednik naj bi skrbel za uspešno gospodarstvo, razreševal socialne probleme, rasne napetosti ter zmanjševal stroške v zdravstvu (Ferfila, 1992, str. 195).

V ameriški ustavi je zahtevano le, da je predsednik rojen v ZDA, star pa mora biti vsaj 35 let. Vsi predsedniki do sedaj so bili moški, vsi, razen enega, pa so bili belci (Barack Obama, na položaju od 20. januarja 2009). Predsednikov mandat traja štiri leta z možnostjo ene ponovitve. Dvanajst od 44 dosedanjih predsednikov je ponovilo svoj mandat: Washington, Jefferson, Madison, Jackson, Grant, Wilson, F. Roosevelt, Eisenhower, Reagan, Clinton, W. Bush in Obama (ibid.).

Še posebej za ameriškega predsednika velja, da je nekakšen dvojni predsednik – domači in mednarodni. Kot funkcije predsednika se najpogosteje pojavljajo naslednje:

- Šef države
V ZDA sta združeni vlogi predsednika države in predsednika vlade. Ameriški predsednik je tako ceremonialni vodja kot tudi simbol vladanja. V tej vlogi sprejema tuje državnike in poverilna pisma novih veleposlanikov, vsako leto pa vrže prvo žogo v znani ameriški baseball ligi ter prižge drevesce v Beli hiši.
- Vrhovni komandant
Še vedno predsednik ZDA sprejema ključne odločitve, kar se tiče armade. Tako predsednik ni le poveljnik armade, pač pa v svojih rokah drži tudi meč atomske vojne.
- Po ustavi naj bi bil le kongres pristojen za napoved vojne, a je jasno, da je končni vzvod odvisen le od enega človeka.
- Ustvarjalec zunanje politike
Ta vloga se kaže v samostojnosti sklepanja mednarodnih pogodb in diplomatskem priznavanju tujih vlad.
- Postavlja »dnevni red« v ZDA in v svetu (agenda builder)
Predsednik lahko preko predsedniških govorov, raznih sestankov, tiskovnih konferenc in pogovorov svoje predloge nenehno drži na očeh ameriške in svetovne javnosti. Doma mu je v pomoč Urad za vodenje in proračun (Office of management and budget), ki pregleduje zakonske predloge, ki so posredovani s strani predsednikovega kabineta in druge izvršne agencije. Ocenjuje tudi njihove proračunske implikacije in daje nasvete predsedniku (Ingdon, 1984; Light 1983).
- Šef vlade
Ne glede na to, da so vsi uslužbenci odgovorni predsedniku, ta lahko kontrolira le vrhove – imenuje tristo najvišjih birokratov in okrog dva tisoč nižjih vodij, ki se ukvarjajo z administracijo. Precej pomembna je tudi funkcija predlaganja proračunov agencij Kongresu.

- Vodja zakonodaje
Predsednik ima možnost, da prepreči sprejetje zakona. Ko dobi v roke zakonski predlog, lahko tega podpiše in tako postane zakon, lahko da nanj veto in ga z obrazložitvijo vrne Kongresu, v primeru, da nanj ne reagira, postane zakon v desetih dneh.
- Odgovoren za gospodarstvo
Priljubljenost predsednika je vse bolj odvisna od gospodarskih razmer. Vzporedno z naraščanjem pomena zvezne vlade v gospodarstvu se je večala tudi vloga predsednika pri oblikovanju ekonomskih politik. Predsednik ima tu močno podporo v Svetu gospodarskih svetovalcev, je pa jasno, da ne more mimo ekonomskega programa svoje stranke oziroma lastne volilne platforme.
- Krizni manager
V nepredvidljivih in nevarnih situacijah se mora predsednik hitro odločati. Zbere lahko ekspertne skupine, sprejme konsistentne odločitve in posreduje ustrezne informacije ekspertnim skupinam.
- Vodja stranke
Predsednik je prvi človek stranke. Ne samo, da sodeluje v kampanjah za strankine kandidate, pač pa tudi imenuje strankarske ljudi na pomembne položaje, obenem pa tudi imenuje ali vsaj soglaša z imenovanjem strankinega predsednika. Priljubljenost predsednika pomaga njegovi stranki, njegova neuspešnost pa podira strankine kandidate na volitvah.
- Predsednik kot politik
Vse prejšnje vloge se prepletajo in povezujejo. Vidimo lahko, da je predsednikova vloga neka rdeča nit vseh naštetih in drugih funkcij, ki jih opravlja predsednik na svojem položaju (Ferfila, 1992, str. 195–197).

5.1.5 VOLITVE PREDSEDNIKA

V ZDA se uporablja enokrožni večinski sistem, pri katerem se o kandidatih na volitvah odloča z večino; volivec glasuje o tolikih kandidatih oziroma kandidatnih listah, kolikor se v volilni enoti voli predstavnikov. Tak sistem, torej sistem relativne večine, kot je v uporabi v ZDA, se lahko uporablja v volilni enoti, v kateri se voli en sam poslanec (single member constituency) ali več poslancev (multi member constituency). Ker imajo v ZDA enočlanske volilne enote (izjema so lokalne volitve), je izvoljen tisti kandidat, ki prejme največ glasov v volilni enoti. Ena izmed posebnosti ameriškega sistema so predhodne volitve (primaries). Kandidati niso izbrani s strani vodstva strank, pač pa jih izbere ljudstvo. V ZDA poznajo le dve stranki in če bi vodstvu strank tudi tam izbirali kandidate, bi bila večini ljudi praktično odvzeta pravica biti voljen, torej pasivna pravica. Člani stranke lahko le s predhodnimi volitvami izberejo »svojega« kandidata. Na primarnih volitvah si

morajo kandidati sami organizirati svojo kampanjo, stranke pa po navadi ostanejo nevtralne, vse dokler ni ugotovljeno, kateri od njihovih članov bo kandidiral na končnih, splošnih volitvah. Poznamo dve vrsti primarnih volitev – zaprte in odprte. Zaprte primarne volitve pozna 24 držav. Volivci se morajo deklarirati kot pripadniki ene od strank, če želijo sodelovati na primarnih volitvah. Odprte pa so tiste, na kjer lahko sodeluje vsak volivec, ne glede na to, ali je član stranke, ali ne (Ferfila, 2009a, str. 332).

Predsednik ZDA je voljen preko elektorjev. Vsaka država ima lahko tolikšno število elektorjev, kolikor ima skupaj senatorjev in kongresnikov. Elektor ne more biti tisti, ki je že senator, kongresnik ali katerikoli drug državni uslužbenec (Ferfila, 2009a, str. 333).

Tisti kandidat, ki v določeni državi dobi največ glasov, osvoji glasove vseh elektorjev te države. Gledano s strani volilnih enot gre pri predsedniških volitvah ZDA za enokrožni sistem z relativno večino. Največ elektorskih glasov je leta 1996 prejela zvezna država Kalifornija, imela jih je kar 54 od skupno 58. Elektorji držav se zberejo »na prvi ponedeljek po drugi sredi v decembru« ter oddajo glasove za predsednika in tudi podpredsednika. V primeru, da nihče ne prejme večine glasov, izmed treh kandidatov predsednika izbere kongres. Izbira se med tistimi tremi kandidati, ki so prejeli največje število elektorskih glasov. Izvolitev predsednika ZDA ni odvisna od števila glasov volivcev, pač pa je odvisna od števila elektorskih glasov. V praksi se je že zgodilo, da je bil izvoljen tisti predsedniški kandidat, ki je prejel manj glasov volivcev kot njegov nasprotnik (Ferfila, 2009a, str. 334).

Sam volilni proces sestavljajo štiri zaporedne stopnje komunikacijskega modela predsedniške kampanje (Trent, Friedenberg v: Ferfila, 2009a, str. 334).

V različnih stopnjah se različne komunikacijske funkcije razlikujejo, a sestavine ostajajo enake.

- Površinska faza

Na tej stopnji kandidati postanejo znani, razvidno pa postane tudi, kdo so prvi favoriti. Glavne sestavine te faze so organizacija, denar in javnomnenjske raziskave. Določitev časa vstopa kandidata v predsedniško tekmo je zelo pomemben, saj je lahko za to prezgodaj ali prepozno. V tem delu se zvrstijo dogodki, kot so govori, zabave, družabni dogodki itd. Namen faze je pritegniti pozornost medijev, predvsem je namen, da se predstavi kandidata javnosti in da se mu zagotovi skupinska podpora, ter da se kandidata pripravi na spopade v času primarnih volitev.

Najtežja naloga za štab kampanje v tej fazi je prepričati javnost, da je njihov kandidat primeren za funkcijo predsednika, da je »državnik«. V ZDA skušajo to doseči tako, da kandidat pokaže strokovnost in znanje, potuje v tujino ali predlaga zakonodajo.

- Obdobje primarnih volitev oziroma predvolitev (primaries)

Teh volitev ni bilo skoraj do sredine 20. stoletja, saj je vodstvo strank samo določalo izbiro kandidatov za predsedniške oziroma druge funkcije.

- Obdobje konvencije

V tej fazi stranka imenuje svojega predstavniškega kandidata. Ta kandidat se nato postavi v ospredje. S konvencijo se legitimizira proces imenovanja kandidata in kandidat sam. Stranka se pokaže kot enota in v medijih poudari svoja načela. Mediji so ena izmed dveh najpomembnejših sestavin te faze. Druga sestavina je organizacija. Precej pomembno je, kako mediji pokrivajo konvencijo ter, seveda, kako dolgo jo podpirajo.

- Obdobje splošnih volitev

To obdobje je najkrajše, a tudi najintenzivnejše obdobje celotnega volilnega kroga. Vse ravni političnih strank se aktivirajo, volilno telo je zainteresirano, saj gre za najvišjo raven volitev.

Precejšen pomen ima volilna geometrija. Določajo jo pravila elektorskega kolidža. Kandidati si skušajo zagotoviti največjo možno koalicijsko državo, ki bi jim prinesla in zagotovila 270 elektorskih glasov.

Volivce se doseže v glavnem z mediji, bodisi prek dnevnik novic ali plačanih oglasov. Večina denarja v tej fazi se nameni televizijskim oglasom. Ti so praviloma usmerjeni v najbolj zanimive države, tiste z največ elektorskimi glasovi (Ferfila, 2009a, str. 335–336).

5.2 VELIKA BRITANIJA

Velika Britanija velja za eno najstarejših demokracij na svetu. Temeljno izhodišče za nastanek parlamenta in ustavnega prava je Magna carta iz 1215 leta. Parlament se je skozi stoletja zelo spreminjal, a kot model za predstavniško funkcijo je prvič omenjen leta 1295. Britanci imajo najstarejši in najenostavnejši volilni sistem, njegovi začetki pa segajo v 13. stoletje, ko je nastal parlament, uporabljen pa je še danes. Gre za klasični enokrožni večinski volilni sistem z relativno večino in enomandatnimi volilnimi enotami, ki ga pri volitvah v spodnji dom uporablja več kot polovica držav. Ta sistem je uveljavljen tudi v Združenih državah Amerike. Relativna večina pomeni, da kandidatu zadostuje že en glas več od drugega najboljšega kandidata po številu dobljenih glasov volivcev. Velika Britanija je parlamentarna monarhija, njeno zakonodajno oblast pa predstavlja parlament. Angleški parlament sestavljata dve zbornici: »House of Commons« (Spodnji dom) in »House of Lords« (Lordska zbornica). Lordska zbornica šteje prek 2000 članov, ki pa niso voljeni. Več kot 750 je plemičev, ki so podedovali naslov, približno 500 članov je imenovanih s strani vlade in imajo dosmrtni mandat, okrog 26 članov pa je iz vrst najvišjih cerkvenih funkcionarjev. Že od leta 1997 poteka kampanja za reformo dednih naslovov. Tako bi zbornica imela le 550 članov, od tega 67, 87 ali 195 voljenih. Februarja 2007 je bila objavljena Bela knjiga, v njej je zabeleženo, da naj bi bila polovica članov Lordske zbornice izvoljena, polovica pa imenovana. S tem bi največ članov izgubila angleška

cerkev. Celotno število članov pa bi tako znašalo 570 oseb. Lordska zbornica je leta 2007 ta predlog zavrnila, Spodnji dom pa ga je potrdil. »House of Commons« je spodnji dom angleškega parlamenta, z okrog 650 člani pa je eden izmed največjih na svetu, a to število ni fiksno. Spodnji dom je v celoti voljen, po tradiciji pa morajo biti volitve vsaj enkrat na pet let, zakonsko pa to ni določeno. Datum je postavljen s strani predsednika vlade po njegovi izbiri. Volitve so najpogosteje v času, ko ima stranka največjo podporo, s tem pa tudi največ možnosti za ponovno izvolitev. Po mnenju Davida Farrella ima večinski sistem z relativno večino, v Veliki Britaniji znan kot »First-past-the-post«, tri pomembne lastnosti:

- preprostost – preprost je tako za razumevanje rezultatov, kot za sam potek volitev;
- stabilnost – ni potrebe po koaliciji, kajti sistem favorizira zmagovalno stranko;
- zastopanost volilnega okrožja – vsak član parlamenta predstavlja volilno okrožje (Coxall in Lynton, 1998, str. 142).

Značilnost večinskega sistema naj bi bila tudi ta, da razdeli politični prostor na dva pola: levega in desnega, a se Sartori s tem ne strinja, saj je ugotovil, da večinski sistem v Angliji ne vodi nujno v ostro polarizacijo političnega prostora. Številne druge družbene okoliščine so pomembne, in če niso izpolnjene, lahko večinski sistem povzroči povsem drugačne politične rezultate od pričakovanih (Sartori v: Bugarič 1998, str. 959).

Britanski volilni sistem se običajno šteje za osnovni primer vzročne povezave med sistemom relativne večine ter dvostrankarskim sistemom. Dvostrankarski sistem je le relativna vrednost, saj je bil v nekaterih obdobjih, še posebej pred in po prvi svetovni vojni, sistem tri ali celo več strankarski. Skupno število glasov volilnega telesa, ki ga skupaj dobivata obe največji stranki, se po letu 1974 zmanjšuje, s tem pa slabi tudi dvostrankarski sistem. Do menjave strankarskega sistema v britanski zgodovini je prišlo predvsem zaradi družbenih okoliščin in zgodovinskih dogodkov. Pokazalo se je, da vpliv volilnega sistema na strankarski sistem ni absoluten, temveč da deluje v povezavi z drugimi družbenimi dejavniki. A je ne glede na vse naštetu delovanje dvostrankarskega sistema v Veliki Britaniji lastno njeni zgodovini ter demokratični tradiciji. Vladajoča stranka v največji meri upošteva mnenja in stališča opozicije, čeprav bi strankarski sistem utegnil delovati ravno nasprotno v drugačnih okoliščinah. Tudi v Veliki Britaniji se vse pogosteje pojavljajo predlogi za spremembo volilnega sistema, in sicer za uvedbo proporcionalnega volilnega sistema (Grad, 2004, str. 75–76).

Glavna slabost večinskega volilnega sistema je v tem, da ne kaže pravega razmerja politične moči v državi, ker favorizira stranko, ki je na volitvah prejela največ glasov. Pogosto to privede do take sestave parlamenta, da dobi stranka, ki je na volitvah prejela manj glasov, večino poslanskih mandatov. Tako je večinski volilni sistem nepravičen do manjšinskih strank, s tem pa tudi do volivcev (Grad, 2004, str. 70).

Aktivna volilna pravica je tako kot v večini držav pridobljena z dopolnjenim osemnajstim letom. Po drugi strani pa je pasivna pravica precej bolj omejena kot v drugih demokratičnih državah. To pravico državljan dobi z enaindvajsetim letom. Kandidirati pa ne morejo biti duhovniki, osebe, ki so bankrotirale, osebe, obtožene volilne goljufije, itd. Poleg naštetih pa ne morejo kandidirati nosilci nekaj tisoč različnih funkcij ter javni uslužbenci. Ta omejitev je bila obravnavana tudi na Evropskem sodišču za človekove pravice (Toplak, 2000, str. 30).

V Veliki Britaniji so predsedniki vlade deležni precejšnje avtoritete. Sami določijo načrt dela, dnevni red, vodijo razprave in drugo. Predvsem njihova moč izvira iz dejstva, da jim mnogi ministri dolgujejo svoje imenovanje. Nosi tudi večjo odgovornost kot drugi njegovi kolegi v vladi. Sicer to ne pomeni, da se lahko predsednik vlade obnaša kot diktator (Brandt, 2002, str. 227-228).

5.3 NEMČIJA

V Nemčiji je ob koncu 80-ih let prišlo do preobrata, zaradi katerega se zdaj zdijo vse druge spremembe na področju volilnih kampanj neznatne. Preobrat je svoj vrhunec dosegel na volitvah 2. decembra 1990, ko se je združilo pet dežel Vzhodne Nemčije (NDR) z enajstimi deželami Zahodne Nemčije (ZRN). Ustavna logika združevalnega procesa je zahtevala, da se Vzhodna Nemčija popolnoma zlije z institucionalno in legalno ureditvijo Zahodne Nemčije. V bivši NDR je transfer sprožil hiter, do takrat neznan proces socialnopolitičnega prehoda s povratnim učinkom na bivšo ZRN, ki že sam ponuja široko področje za raziskovanje. Nujnost, da se v delu države, ki je bil 45 let pod vladavino komunizma in indoktrinacije, vzpostavi demokratična politična kultura, poraja zanimiva vprašanja o politični socializaciji. V ZRN so se zadnje splošne volitve odvijale leta 1987 (Gaber, 1996, str. 229).

Zvezne volitve se odvijajo po pravilih zveznega volilnega zakona (Bundeswahlgesetz). Najbolj pomembne značilnosti tega zakona so, da je nemški volilni sistem de facto eden izmed sistemov sorazmernega predstavnštva, ne glede na to, da je precej prilagojen, saj ima dodano klavzulo, ki strankam z manj kot petimi odstotki veljavnih glasov (ali manj kot tremi neposrednimi sedeži, ki so bili pridobljeni v volilnih okrajih), onemogoča zastopnost v parlamentu. Vsak volivec ima dva glasova. Prvi glas, ki se imenuje Erststimme, je namenjen kandidatu okraja, ki se ga izvoli z relativno večino. Drugi glas pa je Zweitstimme in je namenjen kandidatu na strankarski listi. A prav ta glas je odločilen pri končni razdelitvi sedežev v parlamentu – Bundestagu. ZRN je imela do leta 1987 točno 248 okrajev in 148 sedežev, kateri so bili porazdeljeni glede na državne strankarske liste. Številki sta se po združitvi leta 1990 povečali na 328 in 656, na volitvah leta 2002 pa sta se znižali na 299 in 598 (Gaber, 1996, str. 229–230).

V Nemčiji se uporablja kombiniran sistem glasovanja. Do volilne pravice so upravičeni vsi tisti, ki imajo nemško državljanstvo in so starejši od 18 let. Izjemoma se lahko volilna pravica tudi omeji (Toplak, 2000, str. 31).

Nemci so včasih za razdelitev sedežev glede na število osvojenih drugih glasov uporabljali Hare-Niemeyerjevo formulo. Pri njej so bile izvzete vse stranke, ki niso dosegle 5% glasov oziroma vsaj treh direktnih mandatov s prvimi glasovi. Upoštevajo se glasovi celotne Nemčije, s tem območje celotne Nemčije predstavlja eno volilno enoto. Po isti formuli se med deželne liste stranke razdeli število sedežev, ki jih je ta stranka osvojila (ibid.).

Leta 2009 pa je Hare-Niemeyerjevo formulo zamenjala Sainte-Laguë/Schepers metoda. Tako strankam ni bila več dovoljena nominacija kandidatov, ki so člani drugih strank. V 39. členu osnovnega zakona je zahtevano, da so volitve izvedene na vsake štiri leta v natančno določenem časovnem okviru; predsednik vlade nima nikakršne ustavne pravice, da razpusti parlament. Zgolj v izjemnih primerih (ustavno določene okoliščine) to lahko stori zvezni predsednik (Gaber, 1996, str. 230).

Nemčija je federativna država, njen parlament pa je dvodomen. Sestavljata ga Zvezni zbor (Bundestag, predstavlja vse državljane) in Zvezni svet (Bundesrat, predstavlja dežele). Zvezni svet je oblikovan posredno, saj so njegovi člani imenovani oziroma delegirani s strani deželnih vlad (Landesregierungen), Zvezni zbor pa je izvoljen neposredno. Število poslanskih sedežev se spreminja in je odvisno od volilnega rezultata. Uporabljena je kombinacija proporcionalnega in večinskega volilnega sistema (Von Beyme 2002, str. 81).

Nemci uporabljajo kombiniran sistem glasovanja, sedeži pa so v parlamentu razdeljeni sorazmerno. Vsebuje tudi tako imenovane presežne mandate, ki dodatno uravnavajo disproporcionalnost. V Nemčiji se na deželni ravni volijo predstavniki t.i. deželnega zbora. Na lokalni ravni pa so voljeni predstavniki deželnega sveta. Zaradi pomembnosti kanclerskega položaja v Nemčiji nekateri nemškemu političnemu sistemu pogovorno pravijo kar »kanclerska demokracija« (Kanzlerdemokratie). Vlado kancler sestavi skupaj s svojim svetom ministrov, potrjen pa mora biti s strani večine v Bundestagu. Kancler nato postane vodja zmagovalne stranke oziroma vodja ene od zmagovitih strank koalicije (ibid.).

Nemški volilni sistem v sistematiki sodi k proporcionalnim sistemom. Pogosto se uporabi izraz »mešani sistem«, a lahko dvomimo, da so bili v nemškem sistemu povezani bistveni elementi proporcionalnega in večinskega sistema. Najbolj točen se zdi izraz »personaliziran proporcionalni sistem« (ibid.).

5.4 ITALIJA

Italijanski volilni sistem je skozi čas doživel velike spremembe. Ena glavnih značilnosti italijanskega političnega življenja po vojni je prav gotovo izredna razvejanost strankarskega sistema. Sam nastanek takega sistema je bil logična posledica na več kot dvajsetletno fašistično diktaturo, po drugi strani pa posledica uvedbe skoraj čistega proporcionalnega volilnega sistema. Takšen sistem je omogočal, da so lahko tudi zelo majhne politične skupine vstopile v družbenopolitične organe (Vogrič, 1993).

Ustavna ureditev Italije izhaja iz leta 1946. Na njeni podlagi je Italija unitarna država z dvodomnim parlamentom. Italija je redki primer tako imenovane popolne dvodomnosti. To pomeni, da imata oba doma enak položaj in pristojnosti. Parlament je sestavljen iz poslanske zbornice kot prvi dom (Camera dei deputati), ki šteje 639 poslancev, in Senata, ki šteje 326 senatorjev. Senat je drugi dom. Oba doma se volita neposredno, zelo majhen del senatorjev pa ni voljen. Italija je po drugi svetovni vojni veljala za deželo s tipičnim proporcionalnim sistemom. Vpliv širših družbenih dejavnikov se je izražal v razčlenjenem strankarskem sistemu. Posledica so bile kratkotrajne in šibke vlade (Grad, 2004, str. 78–79).

Italija je leta 1993 na podlagi referendumu spremenila svoj volilni sistem iz proporcionalnega v mešani. Uvedeno pa je bilo tudi, da se 75% poslancev voli po večinskem sistemu, po načelu »winner-take-all«, 25% poslancev pa se voli po proporcionalnem sistemu (Steiner in Crepaz, 2007).

Država je za volitve v poslansko zbornico razdeljena na večmandatne volilne enote, te pa so še naprej razdeljene na enomandatne volilne enote. V enomandatnih enotah poteka večinski del volitev (collegi uninominali). V njih so izvoljeni tisti kandidati, ki so prejeli največje število glasov po sistemu relativne večine. Preostali sedeži pa se po proporcionalnem načelu na podlagi glasov, ki jih prejmejo liste kandidatov, razdelijo v volilnih enotah (circoscrizioni plurinominali). Ker gre za dvoje volitev, ki so med seboj ločene, ima volivec na voljo dva glasova in tako glasuje z dvema glasovnicama – z eno glasuje o posameznem kandidatu, z drugo pa glasuje za strankarsko listo brez možnosti preferenčnega glasovanja. Samo strankarske liste, ki so prejele vsaj 4% glasov celotnega volilnega telesa, lahko sodelujejo pri delitvi mandatov po proporcionalnem načelu (Grad, 2004, str. 79).

Na uspeh liste na volitvah ne vplivajo samo glasovi, ki so oddani za listo pri proporcionalnem delu volitev, pač pa tudi dosežki z listo povezanih kandidatov na večinskem delu volitev. Na večinskih volitvah se glasovi posameznim kandidatom v določeni meri odštejejo od doseženih glasov liste. Tako se poveča možnost tistim strankam, katerih kandidati so se slabo odrezali na večinskem delu volitev. Končno se mandati delijo na ravni celotne države, na podlagi državnega volilnega količnika s pomočjo metode največjega ostanka glasov (Grad, 2004, str. 80).

Volitve senata se od prejšnjih razlikujejo predvsem v tem, da ima tukaj volivec zgolj en glas. Razdelitev sedežev je v senatu podobna, kot tista v poslanski zbornici. Posebnost pa je, da se tudi proporcionalni del naslanja na volilne izide pri večinskih volitvah, proporcionalna delitev mandatov pa se ne opravi na državni ravni, pač pa v okviru dežele (ibid.).

Ta sistem omogoča preglednejši in jasnejši politični prostor. Prevladujoči večinski del volitev sili stranke v predhodne volilne koalicije, na drugi strani pa proporcionalni del volitev strank ne sili v združevanje in posledično zmanjševanje njihovega števila. Ta del

volitev omogoči strankam, da so v državnem zboru zastopane kljub relativno majhni podpori volilnega telesa. Precej možno je, da bo iz tega razloga ta sistem bolj prehodan kot trajan. Njegovi učinki se poznajo v tem, da je precejšnja večina strank pristopala k levosredinski ali desnorsredinski predvolilni koaliciji. Bistveno bolj so pregledne tudi same volitve. Večinski del volitev pa definitivno zagotavlja mnogo večjo stopnjo personalizacije volitev, kar je bil eden izmed povodov za volilno reformo (ibid.).

6 SLOVENIJA

Ena najpomembnejših zakonodajnih odločitev v Sloveniji je bila tista, s katero je bilo v skupščini takratne republike odločeno, da bodo volitve v družbenopolitični zbor potekale po sistemu sorazmernega predstavnštva (Gaber, 1996, str. 259).

Omenjena rešitev, ki je našla svoje logično nadaljevanje v volilnem Zakonu o volitvah v državni zbor leta 1992, je za Slovenijo, ki je »pravna in socialna država« (Ustava, 1991, str. 10), po pomenu takoj za ustavnimi dopolnili IX-XC iz leta 1989, za formalno odločitvijo za referendum, sprejetjem Temeljne ustavne listine in Ustavo Republike Slovenije (ibid.)

Ta trditev je morda na prvi pogled tvegana in pretirana, a jo je mogoče utemeljeno braniti. Dokaj verjetno je, da se kaže prav v sprejetju sorazmernega volilnega sistema iskati mehanizem, ki Slovenijo drži izven kroga »usodne domišljavosti«, tako začetne, prve demokratično izbrane oblasti, kot tudi trenutne oblastne strukture (Hayek v: Gaber, 1996, str. 259).

Veliki »odrešitelji Slovenije« oz. njihovi »sveti« se in se bodo slej ko prej zavedli meje, ki jo postavlja dejstvo, da vladanje z 39% glasov ni mogoče, niti 45% ne bo dovolj. Še več: niti skromna večina okrog 51% sedežev v parlamentu ne bo omogočala silovitosti vladanja. V obdobju oblikovanja samostojne države je volilni sistem deloval kot neke vrste ledeni tuš za pregrete glave. Potrebni in zahtevani so številni kompromisi, ki jih marsikdo sam ne bi sprejel, a vendarle deluje, in celoto vodi v smeri konsenzualnega modela demokracije (Gaber, 1996, str. 259).

Adam (1993, str 215, v: Gaber, 1996, str. 259) pravi: »Naš politični prostor je (...) – pač spričo proporcionalnega sistema in velikega števila strank – obsojen na male in velike koalicije.«

6.1 RAZVOJ VOLILNEGA SISTEMA IN NJEGOVA SPREMEMBA LETA 1996

6.1.1 RAZVOJ VOLILNEGA SISTEMA

Volilni sistem, po katerem so potekale volitve leta 1990, je bil še vedno uokvirjen v elemente starega sistema, še posebej delegatskega kot tudi skupščinskega. Občinske in republiška skupščina so bile sestavljene iz treh zborov, ti pa so predstavljali različne družbene interese. Tudi sam volilni sistem je bil zaradi tako zapletene strukture zborov dokaj zapleten. Republiški zakonodajalec se je moral gibati v takih okvirih, ko je sprejemal novo volilno zakonodajo, ob tem pa so se tudi pogledi na volilni sistem spreminjali med samo pripravo novih zakonov. Zadostiti je bilo potrebno novim zahtevam in obenem upoštevati veljavno ustavno ureditev. Iz te ureditve je morala izhajati nova volilna zakonodaja, hkrati pa se je v veliki meri skušala zgledovati po sodobnih volilnih sistemih, zlasti glede kandidiranja in razdelitve mandatov (Grad, 2004, str. 97).

Takšne so bile razmere ob nastajanju nove volilne zakonodaje, najbolj sporno pa je bilo vprašanje načina razdelitve mandatov. Interesi dotedanje oblasti in nastajajočih strank so bili različni, eni so videli uspeh v proporcionalnem, drugi pa v večinskem sistemu. Sledil je politični kompromis, rezultat pa je bil, da je bil za volitve vsakega zbora določen različen volilni sistem (ibid.).

Sistem relativne večine je bil uveljavljen za volitve zbora združenega dela, izvoljen je bil tisti kandidat oziroma kandidati, ki so v volilni enoti prejeli največ glasov. Enote so bile praviloma oblikovane tako, da se je v njih volil po en delegat, redkeje pa tudi več. Sistem absolutne večine pa se je uporabljal pri volitvah zbora občin republiške skupščine, izvoljen pa je bil kandidat, ki je v volilni enoti prejel večino vseh glasov (ibid.).

Mandati v družbenopolitičnem zboru republiške skupščine so se delili po proporcionalnem sistemu. Volivci so lahko glasovali za eno od predloženih list kandidatov, lahko pa tudi za posamezne kandidate z več list ali zgolj ene. Ko so bile zaradi različnih načinov glasovanja opravljene vse potrebne računske operacije, so se mandati razdelili najprej na ravni volilne enote na podlagi volilnega količnika, zatem pa so se ostanki razdelili med liste kandidatov na ravni države na podlagi d'Hondtovega sistema. Praviloma so bili kandidati v volilni enoti izvoljeni po vrstnem redu na listi, izjema je bila, če je posamezni kandidat na listi dobil večje število glasov kot jih je dobila celotna lista. Zaradi tako trdega pogoja preferenčno glasovanje oziroma panaširanje ni imelo resnične možnosti za uspeh. Pri delitvi mandatov na ravni republike pa je veljalo nasprotno. Izvoljeni so bili tisti kandidati, ki so v katerikoli volilni enoti prejeli največje število glasov. S tem pravilom pa pride tudi izjema, saj so lahko politične organizacije še pred začetkom glasovanja določile poseben vrstni red kandidatov. To so naredile skoraj vse politične organizacije (Grad, 2004, str. 97–98).

Po volilnem sistemu iz leta 1990 je bila delitev mandatov zapletena in raznovrstna, kar je bilo še posebej zahtevno tako za volilne organe kot tudi za volivce. Posledica takšnega volilnega sistema je bila, da je v družbenopolitični zbor prišlo kar veliko število političnih strank, ki so kandidirale z lastnimi listami kandidatov, za volitve v druga dva zbora pa se je v vrstah opozicijskih strank oblikovala skupna lista, ki je na volitvah dobila večino poslanskih mest. Kompromis glede kandidiranja je bil dosežen tako, da je potekalo po prejšnji ureditvi, to je veljalo predvsem za zbor združenega dela in zbor občin, v manjši meri pa za družbenopolitični zbor. Pri volitvah zadnjega so bili lahko kandidati predlagani tudi s strani politične organizacije, medtem ko so bili kandidati za volitve prvih dveh zborov lahko predlagani samo s strani zborov volivcev ali določenega števila volivcev. Ne glede na to so imele stranke pomembno vlogo pri tem načinu kandidiranja, saj je bila na glasovnicah označena tudi strankarska pripadnost kandidatov (Grad, 2004, str. 98).

6.1.2 SPREMEMBA VOLILNEGA SISTEMA LETA 1996

Volilni sistem, ki je bil v veljavi do jeseni leta 1995, ni doživel radikalnejših predlogov za njegovo spremembo. Novembra tega leta pa je bil s strani poslancev socialdemokratske stranke Slovenije vložen predlog za spremembo in dopolnitev zakona o volitvah v državni zbor. Predlaganih je bilo nekaj drobnejših, obenem pa tudi nekaj pomembnih sprememb, ki bi precej spremenile veljavni volilni sistem. Med drugimi je bil omenjen tudi predlog za drugačen sistem delitve mandatov in predlog za povišanje volilnega praga. Mandati se na ravni države ne bi več delili po ostankih glasov, ampak glede na celotno število glasov, ki jih je kandidatna lista oziroma politična stranka dobila na volitvah. V poštev bi tako prišle le tiste, ki bi dosegle petodstotni volilni prag. Tak volilni sistem bi očitno precej okreplil elemente večinskega sistema in zmanjšal možnost manjših strank za prihod v parlament. A se je zakonodajna procedura precej zavlekla, ta predlog pa zaradi kasnejših dogodkov ni bil sprejet (Grad, 2004, str. 102).

Socialdemokratska stranka Slovenije je spomladi leta 1996 predlagala še radikalnejšo spremembo volilnega sistema, ki naj bi bil v prihodnje večinski sistem z absolutno večino oziroma dvokrožni večinski sistem. To naj bi omogočilo jasnejšo in preglednejšo odločanje volivcev o izbiri oseb. Nedolgo za tem je Slovenski razvojni svet predlagal svojo različico volilnega sistema. Ta bi prinesel manjše spremembe sistema, ker se je naslanjala na vzore nemškega volilnega sistema. Ideja sveta je bila sprejeta tudi v parlamentu, ki je s pomočjo strokovnjakov izdelal svoj predlog. Predlog je slonel na zamisli slovenskega razvojnega sveta, s povzemanjem temeljne zamisli nemškega volilnega sistema, a je konkretne rešitve izdelal na malo drugačen način (ibid.).

Zvrstili so se še nekateri drugi predlogi, s katerimi naj bi v manjši ali večji meri popravili veljavni volilni sistem. Poslanci socialdemokratske stranke so državnemu zboru predložili spremembe volilne zakonodaje. Zakonodajne procedure zaradi pravil ni bilo mogoče izpeljati, zato je stranka zahtevala, naj se o spremembi volilnega sistema odloči na referendumu. Referendum je bil kasneje zahtevan tudi s strani državnega sveta in poslancev, tako so bile kar štiri vsebinsko različne zahteve za referendumsko odločanje o spremembi volilnega sistema. Konec septembra je skupina poslancev, ki je prva od obeh skupin poslancev zahtevala referendum, odstopila od svoje zahteve (ibid.).

6.1.2.1 Predlogi za večinski volilni sistem

Prvi predlog o spremembi zakona o volitvah v državni zbor je leta 1995 podala Socialdemokratska stranka, februarja 1996 pa je vložila predlog povsem novega zakona. Ta predlog je stranka utemeljevala s kritiko veljavnega proporcionalnega volilnega sistema, češ da je »sedanji način glasovanja v volilnih okrajih za volivca varljiv, saj formalno glasuje o človeku, vendar da svoj glas v resnici politični stranki.« Stranka je veljavnemu zakonu očitala še, da »volivcem ne omogoča odpoklica poslancev, ki v

državnem zboru delujejo v nasprotju s predvolilnimi obljubami in interesi volivcev, zato javnomnenjske raziskave kažejo, da državni zbor kot najvišji(zakonodajni) organ državne oblasti v javnosti ne uživa posebnega ugleda in skoraj nobenega zaupanja.« Tudi nacionalna lista je omenjena posebej kritično. Ta omogoča izvolitev poslancem z zelo majhno volilno podporo, medtem ko nekateri kandidati z mnogo večjo podporo niso bili izvoljeni prav zaradi te liste (Grad, 2004, str. 102–103).

Na podlagi kritike tedanje ureditve je bil predlagan dvokrožni volilni sistem, po katerem so izvoljeni tisti kandidati, ki prejmejo večino glasov vseh volivcev v svojem okraju. Če po prvem krogu volitev ne pride do izvolitve kandidata, se glasovanje ponovi, in sicer med tistima kandidatoma, ki sta imela največjo volilno podporo v prvem krogu. Ta sistem naj bi omogočal, da se v državni zbor ne bi več volile predvsem politične stranke, ampak konkretni ljudje, kar naj bi izvoljene poslance zavezalo k bistveno večji odgovornosti do volivcev. Predlagani zakon naj bi dosledno uveljavil načelo odgovornosti poslancev, saj bi omogočil njihov odpoklic. Volivci bi lahko poslance odpoklicali s podporo tretjine volivcev v volilnem okraju, v katerem je bil poslanec izvoljen. Zanimiv predlog je bil tudi ta, da naj bi državljani in državljanke Slovenije, ki živijo v tujini in nimajo stalnega prebivališča v Sloveniji, v parlament volili kar dva poslance (Grad, 2004, str. 103).

Kot že povedano, predlog zakona ni bil sprejet v zakonodajno proceduro, zato je socialdemokratska stranka zbrala potrebno število podpisov volivcev in vložila zahtevo za razpis predhodnega zakonodajnega referendumu za spremembo volilne zakonodaje. Na zahtevo parlamenta je ustavno sodišče odločilo, da predlog glede slovenskih državljanov, ki živijo v tujini, ni v skladu z ustavo. Tako je bil ta del sprememb umaknjen iz zahteve za razpis referendumu (ibid.).

6.1.2.2 Predlogi v okviru proporcionalnega sistema

Predlog državnega sveta je izhajal iz dveh strokovnih podlag, in sicer iz predloga slovenskega razvojnega sveta in predloga posebne strokovne skupine državnega sveta (Grad, 2004, str. 103).

Slovenski razvojni svet je za predlog ponudil nekakšno varianto nemškega volilnega sistema, ki se od tega razlikuje predvsem v nekoliko bolj mehanični ločitvi proporcionalnega in večinskega dela volitev. Jasno pa je, da bi tak sistem povečal možnost vpliva volivcev na izvolitev kandidatov, ker bi bila večina poslancev izvoljena po večinskem sistemu. Volivci pa lahko le na izvolitev enega dela poslancev vplivajo neposredno, na drugega pa posredno (ibid.).

Tudi državni svet se je odločil, da na podlagi predloga slovenskega razvojnega sveta predstavi svoj predlog za spremembo volilne zakonodaje. Predlog je bil pripravljen s strani posebne strokovne skupine. Na podlagi omenjenega zakona je izdelala svoj predlog, v njem pa se je naslonila na nemški volilni sistem, prav tako kot je to storil slovenski

razvojni svet. A se ta model razen v temeljni ideji načela dveh glasov precej razlikuje od predloga slovenskega razvojnega sveta. Potrebno je ugotoviti, da je bil ta predlog precej bližji veljavni ureditvi, ker je ohranjal nekatere njene temeljne zamisli in jih skušal tesneje povezati z elementi večinskega sistema. Po nemškem vzoru pa je ta model prevzel predvsem kombinacijo večinskega in proporcionalnega sistema, ki omogoča večinski način glasovanja (glasovanje o osebah) in hkrati proporcionalno delitev poslanskih mandatov med liste kandidatov, torej med politične stranke (Grad, 2004, str. 103–104).

Pravico vsaj trideset poslancev, da zahtevajo razpis zakonodajnega referendumu, sta izkoristili dve skupini poslancev. Prva skupina (35) poslancev je predlagala majhne popravke veljavnega volilnega sistema. Največja sprememba je bila odprava nacionalnih list. Druga skupina je štela 30 poslancev. Ta pa je predlagala dve pomembni spremembi. Volitve bi se po njihovo odvijale v celotni državi, ta pa bi predstavljala eno volilno enoto, uveden pa naj bi bil sistem preferenčnega glasovanja. Ob sprejetju teh predlogov bi se bistveno spremenil veljavni volilni sistem. Naštete predloge za spremembo volilne zakonodaje lahko razvrstimo po skoraj celotnem prostoru različnih volilnih sistemov. Izjema od večjih volilnih sistemov, ki ne pride v poštev, je sistem relativne večine. Na eni strani lestvice se nahaja sistem absolutne večine, na drugi pa proporcionalni sistem z glasovanjem v eni volilni enoti. Vmes se nahajajo vsi ostali predlogi (Grad, 2004, str. 104).

Predlogi za spremembe sicer zelo različno vplivajo in posegajo v veljavno zakonodajo. Največji odmik od sedanje ureditve je predlog za večinski sistem. Tudi predlog druge skupine poslancev bi prinesel velike spremembe v primerjavi s sedanjo ureditvijo. Predlog državnega sveta prinaša nekoliko manjši poseg v veljavno ureditev. Ta v precejšnji meri temeljni na sedanji ureditvi (ibid.).

6.2 VOLILNI SISTEM IN NJEGOVE ZNAČILNOSTI

Prav gotovo so volitve vladajoči način vpoklica politične elite v organe oblasti v liberalnih demokracijah. Po letu 1974 je socialistična stranka uvedla samoupravne volitve. Praviloma so ljudje volili že usklajene in politično dogovorjene kandidate. V ospredju sta bila dva postopka: postopek evidentiranja in kandidiranja. Postopek je bil dolgotrajen in kapilaren (Lukšič, 2001, str. 32).

Kot je bilo že omenjeno, so prve povojne strankarske volitve leta 1990 v Sloveniji potekale po več sistemih: v vsakega izmed treh zborov državnega zbora po drugačnem sistemu. Volitve v družbenopolitični zbor so bile proporcionalne, v zbor združenega dela po sistemu »first past the post« in v zbor občin po sistemu absolutne večine, v večini primerov je to pomenilo dvokrožne volitve (Lukšič, 2001, str. 32–33).

V 43. členu ustave je določeno, da je volilna pravica splošna in enaka. Pravico voliti in biti voljen ima vsak državljan, ki je dopolnil 18 let (Lukšič, 2001, str. 33).

Parlament je leta 2000 s 70 glasovi sprejel spremembo ustave, v kateri je določil, da se 80. člen dopolni s petim odstavkom, ki se glasi: »Poslanci, razen poslancev narodnih skupnosti, se volijo po načelu sorazmernega predstavnštva ob 4-% volilnem pragu za vstop v državni zbor, pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov.« Določeno je bilo tudi, da se do sprememb zakona upošteva ukinitve nacionalnih list, da se pri delitvi mandatov v volilni enoti uporabi Droopov količnik, obenem pa je pri delitvi mandatov istoimenskim listam na ravni države dodeljenih toliko mandatov, kolikor bi jim jih pripadlo na podlagi seštevka glasov na ravni države (Lukšič, 2001, str. 34).

Dve posebni volilni enoti sta oblikovani za izvolitev poslancev italijanske in madžarske narodne skupnosti, za vsako manjšino po ena, ki je sestavljena samo iz pripadnikov narodne manjšine. Tisti kandidat ali kandidatka, ki prejme večje število glasov, to je po sistemu »first past the post«, je izvoljen (ibid.).

V zakonu o volitvah v parlament je določeno, da so kandidati lahko predlagani s strani političnih strank in volivcev. Volitve v državni svet pa so posredne. Predstavniki lokalnih interesov so voljeni s strani volilnih teles, ki jih konstruirajo predstavniki občinskih svetov glede na število občanov v njihovi občini. Slovenija se deli na 22 volilnih enot, ki ne upoštevajo niti teritorialne velikosti niti števila volivcev. Največja enota ima tako okrog 250.000 volivcev, najmanjša pa okrog 19.500 volivcev, kar je okoli 12,8 krat manj od največje enote. Tudi volitve predstavnikov funkcionalnih interesov so posredne. Elektorska telesa so sestavljena različno, praviloma pa so tvorjene iz več interesnih organizacij, ki volijo elektorje glede na število članov v interesni skupini (Lukšič, 2001, str. 35).

Po sistemu absolutne večine pa potekajo volitve predsednika republike in volitve županov. To pomeni, da mora zmagovalec imeti več kot 50-% podporo. Če tega ne prejme, se najboljša kandidata ponovno pomerita v drugem krogu, kjer je izvoljen zmagovalec (ibid.).

Z ustavo je določeno, da je volilni sistem urejen z zakonom, ki ga sprejme parlament z dvotretjinsko večino vseh glasov poslancev. Takšna večina se zahteva zato, ker zaradi svoje pomembnosti volilni sistem predstavlja praviloma ustavno materijo in je zato potrebno glede njega doseči v parlamentu kar najvišjo možno raven soglasja (Cerar ml. et al., 2007, str. 51).

Poslanski mandati se delijo po proporcionalnem sistemu, pri čemer je za vstop v parlament potrebno prestopiti volilni prag, ki znaša 4%. Proporcionalni volilni sistem je korigiran z nekaterimi elementi, ki so kot takšni značilni tudi za večinski sistem. Glavni značilnosti znotraj proporcionalnega sistema sta: določitev praga za vstop v parlament in glasovanje o posamičnih kandidatih v volilnih okrajih. Od teh dveh korekcij le prva predstavlja neposreden element večinskega sistema (ibid.).

Delni razlog današnje politične krize tiči tudi v sedanjem volilnem sistemu. Ta je slab in ga je potrebno zamenjati. S tem so se strinjali sogovorniki na okrogli mizi o problematiki slovenskega volilnega sistema (Dnevnik, 2013).

Nekdanji ustavni sodnik Ciril Ribičič je povedal, da stranke velikokrat razmišljajo o spremembah sistema, a je bolj pametno, če se skušajo prilagoditi veljavnemu sistemu. Meni, da so resne spremembe redke, saj stranke ne želijo spreminjati tistega sistema, v katerem so bile uspešne, še posebej pa ne s spremembami, na podlagi katerih bi izgubile podporo, s tem pa število poslancev v parlamentu (ibid.).

Potrebo po spremembi volilnega sistema je oznanil tudi evropski poslanec Milan Zver. Sam se zavzema za takšen volilni sistem, ki bi omogočil politično stabilnost. Poudaril je še, da je tako v teoriji kot v praksi dokazano, da proporcionalni volilni sistemi z relativno nizkim pragom, kot ga poznamo pri nas, povzročajo politično nestabilnost (ibid.).

Po njegovem mnenju je dvokrožni volilni sistem eden od odgovorov na politično nestabilnost (ibid.).

Tudi Matej Makarovič meni, da je sedanj sistem slab. Po njegovo združuje slabe lastnosti proporcionalnega sistema z nekaterimi slabimi lastnostmi večinskega sistema. Po njegovem je sedanj sistem netransparenten in nerazumljiv. Prepričan je še, da bi bila sprememba volilnega sistema korak v pravi smeri (ibid.).

6.3 VOLILNI POSTOPEK

Volilni postopek je sestavljen iz časovno določenih opravil, ta opravila pa vodijo do izvolitve članov parlamenta. Tako mora biti delovanje vseh udeležencev v postopku med seboj časovno usklajeno. V zakonodaji so natančno določeni roki za izvedbo posameznega volilnega opravila, ti pa morajo biti popolnoma upoštevani, sicer izvedba volitev ni mogoča. Zato so roki praviloma prekluzivni (Grad, 2004, str. 146).

Volilni postopek poteka v treh fazah, in sicer: kandidiranje je prva faza, tvorita pa ga še faza glasovanja in faza ugotavljanja izida glasovanja (ibid.).

6.3.1 RAZPIS VOLITEV

Volilni postopek se začne, ko se razpišejo volitve. Volitve je po prejšnji ureditvi razpisal predsednik republiške skupščine, po novi ustavi pa to stori predsednik republike (tretji odstavek 81. člena ustave). Le splošne volitve imajo tak pomen, da jih razpiše predsednik (Grad, 2004, str. 146).

Na splošnih volitvah so voljeni vsi poslanci državnega zbora, medtem ko se na drugih volitvah volijo samo posamični poslanci ali le del njih (ibid.).

Volilni zakon, v okviru splošnih volitev loči redne in predčasne volitve, saj je možno, da se državni zbor razpusti še pred potekom redne mandatne dobe. Redne so tiste, ki so

izvedene vsaka štiri leta, pred potekom redne mandatne dobe parlamenta. Ta začne teči s prvo sejo prejšnjega državnega zbora, konča pa se s prvo sejo novega državnega zbora (Grad, 2004, str. 146–147).

Predčasne volitve so tiste, ki se opravijo, če je državni zbor razpuščen pred potekom redne štiriletne mandatne dobe, ki je določena v ustavi. Zakon določa, da morajo biti te volitve opravljene najkasneje dva meseca po razpustitvi parlamenta (Grad, 2004, str. 147).

Predsednik republike splošne volitve razpiše s posebnim aktom, predčasne pa z aktom o razpustitvi parlamenta. V zakonu je določeno tudi, da se mora akt o razpisu volitev objaviti v Uradnem listu Republike Slovenije (ibid.).

Redne volitve morajo biti razpisane vsaj 135, najkasneje pa 75 dni pred potekom štirih let od prve seje prejšnjega državnega zbora. Od dneva razpisa volitev do dneva glasovanja pa ne sme preteči več kot 90 in manj kot 60 dni, predčasne volitve pa so lahko opravljene najprej v 40 dneh od dneva razpisa (ibid.)

Razpis volitev predstavlja časovno določitev začetka in konca volilnega postopka. Zato je potrebno v aktu o razpisu volitev določiti dan razpisa volitev kot dan začetka volilnega postopka. Roki za volilna opravila začnejo teči s tem dnem. V aktu o razpisu volitev se mora določiti tudi dan glasovanja. S tem volilni postopek še ni končan, saj je potrebno ugotoviti še izid glasovanja in razdeliti mandate (ibid.).

6.3.2 KANDIDATURA

Kandidiranje je ena najpomembnejših faz volilnega postopka. Kandidature se vlagajo pri pristojnem državnem organu, te pa so lahko v obliki posamičnih kandidatur ali v obliki kandidatnih list (Grad, 2004, str. 147).

Kandidati so lahko predlagani s strani različnih organov strank (svet, predsedstvo, izvrš(il)ni odbor), v bistvu v vseh strankah (z nekaj izjemami) je bila pravica predlaganja kandidatov dodeljena teritorialnim organizacijam strank, v LDS, (ZL)SD, SDS in SMS pa tudi interesnim organizacijam v strankah. Kandidate v SDS, (ZL)SD in SMS so lahko predlagali posamezni člani, zanimiva pa je statutarna določba SNS, ki je leta 1996 možnost predlaganja kandidatov omejila le na predsednika stranke (Krašovec, 2007, str. 185).

Kandidati so lahko predlagani s strani volivcev. Upoštevati je potrebno določena pravila, ki morajo biti upoštevana ob predložitvi list kandidatov. Na listi kandidatov je lahko največ toliko kandidatov, kolikor se voli poslancev v volilni enoti. Predlagatelj liste lahko določi tudi manjše število kandidatov, kot jih je voljenih v volilni enoti. Izrecno je določeno tudi, da lahko kandidat kandidira v samo eni volilni enoti ter samo na eni listi kandidatov, s tem je preprečeno in prepovedano večkratno kandidiranje, kar pa je v nekaterih ureditvah

dopustno, a ne bi bilo v skladu s temeljnimi izhodišči našega zakona (Grad, 2004, str. 147–148).

V posameznem volilnem okraju se glasuje samo o enem kandidatu z liste kandidatov. To glasovanje je podobno glasovanju v volilnih enotah z enim mandatom pri večinskem glasovanju. Glavna razlika pa je v tem, da se po naši ureditvi kandidat ne izvoli v volilnem okraju, temveč na listi kandidatov, njegov uspeh pa ni odvisen le od volilne podpore v volilnem okraju, ampak tudi od volilnega uspeha liste v volilni enoti oziroma uspeha v celotni državi (Grad, 2004, str. 148).

Način kandidiranja in glasovanja, ko listo kandidatov določijo volivci, je posebej urejen. Po zakonu je dopustno, da se, če je na listi kandidatov samo en kandidat, o njem glasuje v vseh volilnih okrajih. Ta ugodnost pride v poštev samo za liste, določene s strani volivcev (ibid.).

Zelo pomembno je naslednje dejanje, ki se imenuje sprejem kandidature. Za vsako kandidaturo je zahtevano pisno soglasje kandidata, ko pa je soglasje dano, je po izrecni določbi zakona nepreklicno. Soglasje kandidata je popolnoma svobodna osebna odločitev, toda izpeljava volilnega postopka ne bi bila možna, če bi si lahko kandidat po vloženi kandidaturi premislil (ibid.).

Lista kandidatov se vloži pri volilni komisiji volilne enote. Lista mora biti tako vložena pri za to določenem državnem volilnem organu in to v roku, ki omogoča izvedbo nadaljnjih volilnih opravil. Zakon določa tudi obvezne vsebinske liste, saj morajo biti volitve zakonite. Če v listi niso vsebovane vse, ta ni sposobna za obravnavo. Lista pa mora imeti zaradi svoje prepoznavnosti tudi svoje ime (Grad, 2004, str. 148–149).

Volilne komisije morajo ugotoviti, ali so predložene kandidature zakonite, kar je zahtevna in odgovorna naloga. Tiste, ki niso zakonite, ne smejo več sodelovati v nadaljnjem postopku. Tako lahko volilna komisija listo potrdi, ali pa jo zavrne. Slednje lahko stori iz formalnih ali vsebinskih razlogov (Grad, 2004, str. 148).

Če je predlagana kandidatura ali lista kandidatov brez pomanjkljivosti oziroma so bile te odpravljene, volilna komisija listo potrdi. Odločbo o potrditvi ali zavrnitvi pa mora izdati najkasneje do osemnajstega dne pred glasovanjem ter jo poslati predstavniku liste kandidatov. Ta se lahko na odločbo tudi pritoži (ibid.).

Ko poteče rok za potrjevanje kandidatur, volilna komisija sestavi seznam potrjenih list kandidatov v volilni enoti. Liste so na seznamu vložene po vrstnem redu (ibid.).

6.3.3 GLASOVANJE

Volitve v Sloveniji potekajo en dan. S tem se uvrščamo v številčno prevladujočo skupino držav pri urejanju števila dni, ko potekajo volitve. Na drugi strani je z zakonodajo

določeno, da se za dan volitev določi nedelja ali drug dela prost dan.¹ V skladu s slovensko zakonodajo so volišča odprta nepretrgoma od 7. do 19. ure. Volišča, na katerih so glasovali vsi volivci, se lahko zaprejo že pred omenjeno devetnajsto uro. Z namenom, da bi se omogočilo glasovanje tistim volivcem, ki sicer ne bi mogli glasovati, se pod določenimi pogoji glasovanje začne že pred 7. uro ali konča po 19. uri. Pod nobenim pogojem pa se glasovanje ne sme začeti pred 4. uro in ne sme končati po 23. uri (Krašovec, 2007, str. 136).

V Sloveniji je možno glasovati tudi po pošti. Tako glasovanje mora biti opravljeno pred dnevom, ki je določen za dan volitev. To možnost lahko uporabijo tisti volivci, ki na dan volitev niso v kraju svojega stalnega prebivališča, ker služijo vojaški rok. Poleg njih lahko prek pošte glasujejo tudi oskrbovanci domov za starejše, ki nimajo stalnega prebivališča v domu, ter tisti, ki so na zdravljenju v bolnišnicah, a morajo to sporočiti volilni komisiji vsaj 7 dni pred dnem glasovanja. Upravičenci do takšnega glasovanja so tudi tisti z aktivno pravico, ki začasno ali stalno prebivajo v tujini (ibid.).

Po slovenski zakonodaji je volivcem, ki ne morajo glasovati na dan volitev, omogočeno, da glasujejo prej, a ne prej kot 5 dni pred in ne kasneje kot 2 dni pred dnevom volitev. Tisti, ki želijo voliti predčasno, morajo pred tem podpisati izjavo o tej želji. V primeru predčasnih volitev se glasovanje opravi na posebnem volišču na sedežu okrajne volilne komisije (ibid.).

V Sloveniji je glasovanje omogočeno le osebno, ni pa mogoče glasovati po pooblaščenju. Oseba, ki voli, lahko s sabo pripelje osebo, ki mu pomaga izpolniti oziroma oddati glasovnico, a zgolj v primeru volivčeve nepismenosti ali telesne hibe, ki bi mu onemogočala takšno glasovanje kot je določeno z zakonom. O tem odloča volilni odbor in to zapiše v zapisnik. Tisti volivci, ki se ne morejo osebno zglasiti na volišču zaradi bolezni, lahko glasujejo pred volilnim odborom na svojem domu, to je primer mobilnega volišča. Tako željo je treba sporočiti najkasneje 3 dni pred dnem volitev (Krašovec, 2007, str. 138).

6.3.4 UGOTAVLJANJE VOLILNEGA IZIDA

Po glasovanju se začne postopek ugotavljanja izida glasovanja. V tej fazi se ugotavlja izražena volja volivcev glede izbire kandidatov za poslance, na tej podlagi se nato razdelijo mandati. Precej enostavno je, ko ugotavljamo izid po sistemu relativne in tudi absolutne večine. Bolj komplicirano pa je to pri drugih volilnih sistemih. V proporcionalnem sistemu tako obstaja vrsta različnih možnosti. Če se glasuje samo po listah kandidatov, je ugotavljanje izida precej preprosto. Bistveno bolj pa je zapleteno že pri preferenčnem glasovanju, še bolj pa pri uporabi panaširanja. Spet bolj je zapleteno v nekaterih drugih

¹ SMS je pred leti tudi v tem pogledu predlagala spremembo: namesto na nedeljo ali drugi dela prost dan naj bi po predlogu te stranke volitve potekale ob delavnikih.

sistemih, predvsem pri alternativnem glasovanju, pri sistemu enega prenosljivega glasu in pri vseh polproporcionalnih sistemih. Spet je lažje ugotavljanje volilnega izida, če se mandati delijo na samo eni ravni. Mnogo bolj je zapleteno, ko se delitev odvija na več ravneh (Grad, 2004, str. 152–153).

Po slovenskem volilnem zakonu ugotavljanje izida glasovanja poteka organizacijsko in časovno ločeno v štirih fazah. Začne se s fazo ugotavljanja izida na vsakem volišču, nadaljuje se s fazo ugotavljanja izida glasovanja v volilnem okraju, tretja je faza ugotavljanja volilnega izida v volilni enoti, zaključi pa se s fazo ugotavljanja izida glasovanja na ravni vse države (Grad, 2004, str. 153).

V zakonu o volitvah v parlament so vsebovana podrobna pravila ugotavljanja volilnih izidov. V splošnem je v veljavi, da se poslanski mandati dodelijo listam po proporcionalnem načelu. S kombinacijo dveh sistemov proporcionalne delitve mandatov se delitev mandatov opravi na dveh ravneh. Te dve ravni sta raven volilne enote po sistemu Droopovega količnika ter na ravni države na podlagi ostankov glasov po d'Hondtovem sistemu. S takšno kombinacijo je omogočeno, da se pri delitvi mandatov poleg podpore, ki so jo prejele posamezne liste kandidatov v volilni enoti, upošteva predvsem podpora, ki so jo istoimenske liste dobile v vsej državi. Tiste liste kandidatov, ki na ravni države niso prejele vsaj 4% od skupnega števila glasov (volilni prag), se pri delitvi mandatov ne upoštevajo (Cerar ml. et al., 2007, str. 54).

Z liste kandidatov je praviloma izvoljenih toliko kandidatov, kolikor je lista prejela mandatov. Ti kandidati pa so izvoljeni po vrstnem redu dobljenega deleža glasov v skupnem številu glasov v volilnem okraju. Za tiste mandate, ki niso bili razdeljeni v prvi delitvi, tj. v volilnih enotah, je določeno, da se razdelijo na ravni države. Po tej drugi delitvi se kandidatskim listam dodeli toliko mandatov, kolikor znaša razlika med številom mandatov, ki bi jim pripadli na podlagi seštevka glasov na ravni države, ter številom mandatov, ki so jih prejele v volilnih enotah (ibid.).

6.4 VOLILNE ENOTE

Volilna enota je tudi v Sloveniji pomembna sestavina volilnega sistema. Po njegovem mnenju je bilo oblikovanje volilnih enot odvisno predvsem od dveh dejavnikov, to sta število članov predstavnškega telesa in načina razdelitve mandatov. Če bi se ob dejstvu, da je v Sloveniji potrebno zapolniti 88 poslanskih mest (+2, rezervirana za predstavnika italijanske in madžarske narodne skupnosti), sprejela odločitev o večinskem volilnem sistemu, bi bilo oblikovanih 88 uninominalnih volilnih enot. Ker pa smo sprejeli proporcionalni volilni sistem, sta se pojavili še dve nujni odločitvi: velikost volilnih enot in ali naj se v vsaki voli enako število poslancev. Po odločitvi, da bodo vse volilne enote enake velikosti, se je bilo potrebno odločiti še, ali bo Slovenija razdeljena na 8 volilnih enot, v katerih se bo volilo 11 poslancev, ali bo Slovenija razdeljena na 11 volilnih enot, v katerih bo voljenih 8 poslancev. Zakonodajalec se je zaradi zagotavljanja večje stopnje proporcionalnosti odločil za manjše število večjih volilnih enot. Tako imamo 8 volilnih

enot, v vsaki pa se izvoli 11 poslancev. Pridemo lahko do ugotovitve, da imamo v Sloveniji vse plurinominalne volilne enote enako velike. Ob številu volilnih enot v Sloveniji je potrebno dodati, da imamo še dve posebej oblikovani volilni enoti, v katerih se volita predstavnika italijanske in madžarske narodne skupnosti (Grad v:Krašovec, 2007, str. 149).

Zakonsko je določeno, da se o posameznih kandidatih glasuje po volilnih okrajih. Zato je vsaka volilna enota razdeljena na toliko okrajev, koliko se v njej voli poslancev; torej na 11 volilnih okrajev. Na podlagi te razdelitve lahko slovenske volilne enote uvrstimo v skupino sekundarnih volilnih enot. Volilne enote se lahko pri nas naprej notranje delijo na manjše volilne enote (volilne okraje), znotraj katerih se združujejo glasovi in razdeljujejo sedeži v predstavniškem telesu (Krašovec, 2007, str. 149).

V Coxovi mednarodno primerjalni raziskavi leta 1997 je bila Slovenija umeščena v tisto skupino držav, ki imajo večje volilne enote, kar naj bi vpogledu tega elementa volilnega sistema zagotavljalo relativno veliko stopnjo proporcionalnosti prevajanja števila glasov, ki so bili dobljeni na volitvah v število sedežev v parlamentu (ibid.).

Skladno z zakonodajo se pri nas en poslanec voli na približno enako število prebivalcev, kar pomeni, da upoštevamo merilo števila prebivalcev in ne števila volivcev v volilni enoti. Pri oblikovanju volilnih enot pa moramo upoštevati še načelo geografske zaokroženosti ter skupne kulturne in druge značilnosti volilnih enot. Oblikovanost volilnih enot in volilnih okrajev v Sloveniji pa lahko vidimo na spodnji sliki (Krašovec, 2007, str. 150).

Slika 1: Razdelitev Slovenije na volilne enote in volilne okraje

Vir: Wikipedia (2011)

V Sloveniji pri oblikovanju volilnih enot in volilnih okrajev ne moremo govoriti o »močeradih«. Potrebno je še omeniti, da so se meje volilnih enot v dvanajstletnem obdobju premaknile zgolj enkrat, pa še takrat je šlo za manjše preoblikovanje (Krašovec, 2007, str. 151).

6.5 VOLILNI PRAG V SLOVENIJI

Volilni prag v Sloveniji je štiriodstoten, kar pomeni, da mora stranka oz. kandidat/-i zbrati najmanj štiri odstotke glasov za preboj v parlament (RTV, 2008).

Stranka, ki prag doseže, v parlamentu zasede najmanj štiri poslanske sedeže. Leta 1990 je bilo potrebno za vstop v parlament doseči vsaj 2,5% vseh glasov. To je uspelo devetim kandidatnim listam. Na volitvah leta 1992 in 1996 je bila meja postavljena pri treh parlamentarnih sedežih, kar je pomenilo, da je morala stranka takrat zbrati približno 3,3 % glasov. Z volitvami leta 2000 pa se je volilni prag dvignil na omenjene 4%. V letu 2000 je volilni prag uspelo preseči 8 kandidatnih list, 2004 in 2008 pa je to uspelo sedmim kandidatnim listam (Reporter, 2011).

6.6 VOLILNA UDELEŽBA

Volilno obnašanje na Slovenskem je primerljivo z obnašanjem v drugih demokratičnih družbah. Volilna udeležba namreč iz volitev v volitve pada. V mestih je volilna udeležba približno za dvajset odstotkov manjša kot na podeželju (Lukšič, 2001, 36).

Volilna udeležba je dejanje volilnega upravičenca, da o kandidatu glasuje na volišču, v katerem je vpisan v volilni imenik, s tem pa najbolj osebno izrazi svojo volilno voljo (SURS, 2013).

Volilna udeležba je bila v letu 1990 več kot 83%, v letu 1992 pa skoraj 86%. V obeh letih je bila torej precej visoka, leta 1992 celo malo višja kot 1990. Visoka povprečna udeležba je sicer pomembna, vendar nam ne pove nič o razlikah med občinami (Kropivnik, 1998 str. 70).

A kot že omenjeno, je volilna udeležba padala. Če je bila udeležba na prvih dveh volitvah visoka, je bila na naslednjih precej nižja. Leta 1996 je bila volilna udeležba 73,3-%, leta 2000 pa je bila udeležba 70,4-%. Precejšnji padec se je zgodil na naslednjih volitvah, saj je bila volilna udeležba leta 2004 le še 60,6-%. Nekoliko se je izboljšala leta 2008, dosegla je namreč 63,1%. Spet je nekoliko zrasla na naslednjih volitvah leta 2011, udeležba je bila namreč 65,6-% (DVK, 2011).

Na volitvah leta 2000 je bila volilna udeležba največja v volilni enoti Ljubljana Center, tu je bila 75,73-%, najmanjša udeležba na teh volitvah pa je bila v volilni enoti Ptuj, kjer je ta znašala 62,55-% (ibid.).

Največji odstotek udeležbe na volitvah leta 2004 je ponovno imela volilna enota Ljubljana Center, tistega leta je ta znašala 65,44%, najmanjšo udeležbo pa so zabeležili v volilni enoti Maribor, saj je ta znašala slabih 56% (ibid.).

Tudi na naslednjih dveh volitvah, leta 2008 in 2011 je bila največja udeležba zabeležena v volilni enoti Ljubljana Center. Leta 2008 je ta znašala 69,55%, 3 leta kasneje pa 71,80 %. Na drugi strani je bila najmanjša volilna udeležba dvakrat zabeležena v volilni enoti Ptuj, leta 2008 je znašala dobrih 57%, leta 2011 pa se je volitev udeležilo nekaj manj kot 60% upravičencev (ibid.).

Na predčasnih volitvah leta 2011 je imelo pravico glasovanja 1.709.692 volivcev, svoj glas pa je oddalo 1.121.573 volivcev (ibid.).

6.7 VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA ŠTEVILO STRANK V PARLAMENTU

V Sloveniji poznamo večstrankarski sistem, vendar ustava ne opredeljuje strank. Ta pojem se v ustavi pojavi zgolj štirikrat: ko je govora o tem, da člani ustavnega sodišča (166. člen), sodniki (133. člen) in državni tožilec (136. člen) ne morejo biti člani organov političnih strank in ko poklicnim pripadnikom oboroženih sil in policije prepoveduje, da bi bili člani političnih strank (42. člen) (Lukšič, 2001, str. 38).

Na prvih demokratičnih volitvah v Sloveniji, aprila 1990, je za naklonjenost volivcev tekmovalo 16 političnih strank ter ena individualna kandidatna lista. Od teh jih je samo 9 prestopilo takratni volilni prag (2,5% glasov) ter prišlo v državni zbor. Teh devet strank je takrat prejelo 91,95% vseh glasov. Koalicija Demos, ki je bila sestavljena iz šestih novoustanovljenih strank, je na volitvah prejela 54,51% glasov (Cerar ml. et al., 2007 str. 65).

Decembra 1992 je na drugih volitvah sodelovalo 26 strank, 9 list pa je bilo vloženih s strani posamičnih kandidatov. Tokrat je le 8 strank prejelo zadostno število glasov ter tako zasedlo mesta v parlamentu (Cerar ml. et al., 2007 str. 66).

Po drugih volitvah v parlament novembra 1996 je najprej prišlo do povezave treh t.i. »pomladanskih strank« (SLS, SDS in SKD), ki so skupaj na volitvah prejele 45,13% glasov in 45 poslanskih mandatov. Preostale stranke, ki so presegle volilni prag, so prejele 43,58% glasov in 43 poslanskih mandatov, dva poslanska mandata pa sta pripadla predstavnikoma madžarske in italijanske narodne skupnosti. A takrat je mandat za sestavo vlade dobil dr. Janez Drnovšek, predsednik LDS, ki je na volitvah prejela največji relativni delež glasov (Cerar ml. et al., 2007 str. 68).

25. julija leta 2000 so poslanci SLS-SKD na glasovanju v parlamentu podprli predlog ustavnega zakona za spremembo ustave, ki je pomenil ohranitev proporcionalnega volilnega sistema z nekaj spremembami, ena izmed njih je bila dvig volilnega praga na 4 % (Cerar ml. et al., 2007 str.69).

Tako je na tretjih volitvah leta 2000 prišlo do velikega preobrata v volilni podpori v korist liberalno-levega bloka, saj je LDS ponovno dobila največji delež glasov (36%) in 34 poslanskih sedežev. V koalicijo so vstopile programske precej različne stranke, poleg LDS

še ZLSD z 11 poslanci, SLS-SKD z 9 poslanci in DeSUS, ki je štel 4 poslance. Poleg teh je stranka SMS s podpisom posebne pogodbe prejela status pridružene stranke (ibid.).

6.8 KOALICIJE IN STABILNOST VLAD

V času sedmih parlamentarnih volitev, od leta 1990, je delovalo kar enajst različnih, vedno koalicijskih vlad, kar priča, da je bilo dosedanje koalicijsko »vladovanje« precej turbulentno. Za potrditev mandatarja dveh od teh vlad (tretje in pete) sta bila odločilna zgolj eden oziroma dva glasova posameznih poslancev ter poslancev narodnih skupnosti. Izmed vseh vlad so bile štiri desnosredinske, sedem je bilo levosredinskih, vodilo pa jih je sedem različnih mandatarjev. Homogenost in decentraliziranost pa sta bili v koalicijskem delovanju prej izjema kot pravilo. Vidno se je spreminjalo število ministrstev v vladah skozi čas, obenem pa tudi strankarska pristojnost za posamezne resorje, vidno je tudi spreminjajoče se sorazmerje v obsegu vladnih pristojnosti posameznih strank in njihovih doseženih volilnih rezultatov (Zajc et al., 2012, str. 111).

V prve koalicije so se združevale predvsem nove stranke, brez vsakršnih izkušenj, ne glede na različnost programov pa so jim bili skupni interesi po odpravi prejšnjega nedemokratskega sistema. Prve koalicije so pravzaprav pomenile opozicijo prejšnjemu enostrankarskemu sistemu, razpadle pa so dokaj hitro – tako kot Demos v Sloveniji tudi Solidarnost na Poljskem, češki Civilni forum in madžarski Demokratični forum. Koalicije, ki so sledile, so bile sestavljene iz bolj ali manj idejno sorodnih strank. Izjema je bila Slovenija, kjer so se že pred letom 1992 pojavile mešane koalicije programsko in idejno različnih strank, njihova prednost in pomanjkljivost pa je bila, da so bile oblikovane prek ideoloških prelomnic, a je bilo njihovo upravljanje težko. Ta tip koalicij se je ohranil vse do 2004, z izjemo šestmesečne koalicijske vlade, ki se je po neizglasovani zaupnici Janezu Drnovšku oblikovala sredi leta 2000 iz idejno sorodnih in programsko povezanih desnosredinskih strank.² Šele po koncu volitev leta 2004 – na teh je prejšnja vodilna levosredinska LDS doživela poraz in kasneje razpadla na dva dela, po volitvah leta 2011 pa nobenemu ni več uspelo prestopiti parlamentarnega volilnega pragu – se je v Sloveniji začela vzpostavljati evropsko primerljiva dvopolna ureditev. V njej si oblast izmenjujeta desnosredinska in levosredinska oziroma socialdemokratska opcija. Obe od njiju sta se zgledujoč po nekaterih drugih evropskih strankah približali sredini. Po volitvah leta 2004 se je tako oblikovala koalicijska vlada idejno sorodnih desnosredinskih strank pod vodstvom SDS, ki jo je vodil Janez Janša, po volitvah leta 2008 se je oblikovala koalicijska vlada iz nasprotnih levosredinskih strank pod vodstvom Boruta Pahorja iz SD, po predčasnih volitvah leta 2011 pa zopet desnosredinska koalicijska vlada mandatarja Janeza Janše (SDS). Poleg večjih strank so v vseh koalicijah sodelovale manjše stranke, ki so bile programsko različne oziroma so si prizadevale za le določene ozke interese

² Šlo je za peto vlado strank SLS + SKD in SDS, ki je bila na oblasti od 7. junija 2000 do 30. novembra 2000.

posameznih skupin, posebej generacijskih (DeSUS, SMS), obenem pa so prav te stranke zagotavljale stabilno večino koalicijski vladi (Zajc et al., 2012, str. 85–86).

Koalicije so se oblikovale na temelju koalicijskih sporazumov, ki so bili bolj ali manj nepopolni, saj v prvih letih z izjemo okvirnih ciljev politik in razdelitve ministrskih položajev niso dovolj natančno določali načina vodenja koalicije ali poteka usklajevanja med koalicijskimi strankami, niti niso ustrezno opredelili meril sprejemljivega obnašanja koalicijskih partnerjev in načina razreševanja konfliktov med njimi. Pomanjkljivosti so zmanjševale zmožnosti koalicije, da bi se ta ustrezno odzivala na nepredvidljive dogodke. Pri ocenjevanju koalicijskih sporazumov je potrebno upoštevati, da so se prve koalicije oblikovale iz strank, ki niso imele predhodnih izkušenj in da so koalicijske stranke v celotnem dvajsetletnem obdobju tudi same tekmovalle med seboj v boju za uveljavljanje svojih posebnih interesov, pridobivanje položajev in prestiž (Zajc et al., 2012, str. 86).

Specifične okoliščine slovenske tranzicije so bile tiste, ki so v veliki meri vplivale na oblikovanje vlad, prav tako pa tudi različna pripravljenost strank povezovati se z drugimi strankami in vstopati v koalicije. Vpliv je imel tudi volilni sistem, ki je z razmeroma nižjim volilnim pragom v primerjavi z ostalimi državami s področja osrednje in vzhodne Srednje Evrope omogočal vstop v Skupščino RS (družbenopolitični zbor) oziroma kasneje državni zbor večjemu številu manjših strank, ki so imele, v primeru vstopa v koalicijo, močnejši ali pa celo izsiljevalski položaj (Zajc et al., 2012, str. 87).

Zmagovalka zadnjih volitev je na presenečenje vseh postala Pozitivna Slovenija. Predvsem v zadnjih dneh je uspelo Pozitivni Sloveniji prehiteti favorizirano SDS pod vodstvo Janeza Janše. A te zmage Pozitivna Slovenija sprva ni uspela prenesti v mandatarstvo, saj ji ni uspelo sestaviti koalicije (Brezovšek in Haček, 2012, str. 282).

6.8.1 STABILNOST VLAD SKOZI ZGODOVINO

Največ ministrov je bilo v prvi vladi, 23, najmanj v drugi Janševi, 12. Vlado pa je do zdaj najhitreje uspelo sestaviti Bratuškovi (Delo, 2013).

Prva slovenska vlada je zapriseгла 16. maja 1990. Leta 1992 je bila tej vladi izglasovana nezaupnica.

1. Vlada (16.5.1990–14.5.1992)

Predsednik prve vlade je bil Lojze Peterle. Sestavljale so jo večinoma stranke, združene v koaliciji DEMOS.

Republiško vlado oziroma izvršni svet je sestavljal predsednik, 3 podpredsedniki in 23 ministrov. Za listo kandidatov je na skupni seji vseh treh zborov republiškega parlamenta glasovalo 153 poslancev, 41 jih je bilo proti. Opozicija je imela največ zadržkov pri kandidaturi Janeza Janše za področje ljudske obrambe in Igorja Bavčarja za notranje zadeve.

2. Vlada (14.5.1992–25.1.1993)

Predsednik druge slovenske vlade je bil Janez Drnovšek. Vlado so sestavljale stranke SDS, DS, ZS, LDS, ZLSD in SSS.

Vlada je štela 27 članov, od tega je bilo kar 23 ministrov, od tega tudi dve ministrici.

3. vlada (25.1.1993–27.2.1997)

Spet je bil predsednik vlade Janez Drnovšek. Prvotno koalicijo so sestavljale LDS, SKD, ZLSD in SDSS. Leta 1994 je zaradi zamenjave ministra iz koalicije izstopila stranka SDSS, leta 1996 pa je sledila še stranka ZLSD.

Vlada je štela 15 ministrov, med njimi je bila ena ministrica.

4. vlada (27.2.1997–7.6.2000)

Še tretjič zapored je mandatar postal dr. Janez Drnovšek. Koalicija je bila sestavljena iz LDS, SLS in DeSUS. Vlada je štela 18 ministrov, sprva brez osebe ženskega spola, a je proti koncu mandata ministra za gospodarske dejavnosti zamenjala Tea Petrin. Sicer pa je bil Drnovšek v državnem zboru uspešen šele v drugem poskusu.

5. vlada (7.6.2000–30.11.2000)

Predsednik pete slovenske vlade je bil dr. Andrej Bajuk. Vlado so sestavljale SDS in SLS+SKD. Imela je 16 ministrov in ministrico za pravosodje Barbaro Brezigar.

6. vlada (30.11.2000–19.12.2002)

Predsednik šeste slovenske vlade je spet postal dr. Janez Drnovšek. V koaliciji so bile stranke LDS, ZLSD, SLS in DeSUS.

Vlada je v tem obdobju štela 14 ministrstev, v njej pa so sedele tudi 3 ministrice.

7. vlada (19.12.2002–3.12.2004)

Predsednik vlade v tem obdobju je bil mag. Anton Rop. Koalicijo pa so združevale stranke LDS, ZLSD, SLS in DeSUS.

Vlada je štela 16 ministrstev. 13 je bilo ministrov, 3 pa so bile ministrice.

8. vlada (9.11.2004–21.11.2008)

Predsednik vlade je prvič postal Janez Janša. Koalicija je bila sestavljena iz strank SDS, NSI, SLS in DeSUS. Vlada je bila sestavljena iz petnajstih ministrstev. Sprva je bila edina ženska med njimi Marija Lukačič (ministrica za kmetijstvo), kasneje pa so se ji pridružile še tri.

9. vlada (7.11.2008–10.2.2012)

Predsednik devete slovenske vlade je postal Borut Pahor. Koalicijo so sestavljale štiri stranke, in sicer SD, LDS, Zares in DeSUS. V vladi z 18. ministrstvi je bilo pet žensk in sedem nestranskih kandidatov.

10. vlada (10.2.2012–27.2.2013)

Precej kratkotrajna, a ne najkrajša, je bila tudi deseta slovenska vlada. Predsednik te vlade je bil še drugič v zgodovini Janez Janša. Koalicija je bila sestavljena iz petih strank, to so bile: SDS, DLGV, SLS, NSi in DeSUS. Ta vlada je bila posebna predvsem zato, ker je štela najmanj ministrov v obdobju parlamentarne demokracije, in sicer zgolj 12. V vladi so bili kar štirje predsedniki koalicijskih strank. Edina ženska predstavica je bila predsednica NSi Ljudmila Novak.

11. vlada (20.3.2013-)

Zadnja slovenska vlada je na oblasti od marca letošnjega leta, prvič v zgodovini samostojne Slovenije pa je predsednica vlade postala ženska. Alenka Bratušek koalicijo vodi s PS, SD, DeSUS-om in DL. Trenutna vlada sestavlja 13 članov, povprečna starost članov pa znaša 45 let (ibid.).

7 ZAKLJUČEK

Volilni sistem je širok pojem, s katerim se povezujejo še drugi, kot so glasovanje, volilne enote, volilni prag in drugi. Od države do države se razlikuje, saj si države večinoma sistem prilagodijo svojim potrebam. Po predstavitvi ZDA, Velike Britanije, Italije in Nemčije smo videli, da se tudi v teh državah sami poteki volitev nekoliko razlikujejo.

Nameni diplomskega dela so bili ugotoviti, če volilni sistem vpliva na število strank v parlamentu, če je volilni sistem ustrezen in potrditi hipotezo, da ima volilni sistem velik vpliv na oblikovanje vlade.

Ugotovljeno pa je bilo naslednje:

Potrdimo lahko prvo hipotezo, ki pravi, da volilni sistem vpliva na število strank v parlamentu. Na podlagi točke 6.5 lahko ugotovimo, da na število strank vpliva volilni prag. Višje kot je volilni prag postavljen, težji bo vstop za manjše stranke in obratno. Nižji prag omogoča preboj v parlament večjemu številu manjših strank. Pri nas je v tem trenutku za vstop v parlament strankam potrebno zbrati 4% vseh oddanih glasov na volitvah.

Na podlagi točke 6.2 lahko zavrnemo hipotezo, ki pravi, da je slovenski volilni sistem ustrezen. Precej strokovnjakov je mnenja, da je trenutni slovenski volilni sistem slab, da združuje negativne lastnosti večinskega in proporcionalnega sistema ter da prinaša politično krizo. A volilni sistem se bo težka spremenil, saj bi velike stranke tako rekoč pljuvale v lastno skledo. S spremembo volilnega sistema bi namreč spreminjale sistem, v katerem so bile uspešne. S tem pa bi morda izgubile volilno podporo, posledično pa tudi sedeže v parlamentu.

Tudi tretjo hipotezo lahko potrdimo. Volilni sistem ima namreč res velik vpliv na to, kako se bo oblikovala vlada. V primeru, da nobena stranka na volitvah ni prejela večine glasov, kar je precej normalen pojav v proporcionalnem sistemu, se mora stranka, ki je prejela največ glasov, z eno ali večim številom strank povezati v koalicijo. Slednje je precej zapleteno, saj je pri tem potrebno uskladiti tudi interese strank.

V šestem poglavju smo spremljali razvoj slovenskega volilnega sistema in njegove spremembe. Izvedeli smo tudi kako in kdaj potekajo volitve pri nas, kako poteka glasovanje in kako se ugotavlja volilni izid. Videli smo, da je trenutno za vstop v parlament stranki potrebno zbrati 4% vseh glasov. Srečali smo se tudi z volilno udeležbo, kot pa smo videli, je ta postopoma padala. Izvedeli smo tudi, da je bilo delovanje sedanjih vlad precej turbulentno, saj se je v času sedmih parlamentarnih volitev zamenjalo že enajst vlad. Ugotovili smo še, da je bil največkrat mandat v Sloveniji dr. Janez Drnovšek in da je na zadnjih volitvah prišlo do presenečenja, saj je stranka Pozitivna Slovenija ugnala favorizirano stranko SDS Janeza Janše.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

- Bibby, John F. (2000). *Politics, parties, and elections in America*. The University of Wisconsin, Milwaukee.
- Blais, Andre (1991). The Debate over Electoral Systems. *International Political Science Review* (3, July). Dostopno prek <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdfplus/1601505.pdf?acceptTC=true> (19. avgust 2013)
- Brandt, Neven (2002). *Politični sistem Velike Britanije*. Visokošolsko središče, Koper.
- Brezovšek, Marjan in Haček Miro (2012). *Politični sistem Republike Slovenije*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Bugarič, Bojan (1998). Volitve in volilni sistem. *Teorija in praksa*. 1998, št. 5, str. 959.
- Cerar, Miro, Balkovec, Bojan, Pogačnik, Marko, Vilfan, Sergij in Zajc, Drago (2007). *Državni zbor Republike Slovenije*. Državni zbor Republike Slovenije, Ljubljana.
- Cox, Karen E. in Leonard J. Schoppa (2002). Interaction Effect in Mixed-Member Electoral Systems: *Theory and Evidence From Germany, Japan and Italy*. *Comparative Political Studies* (35). Dostopno prek: <http://blogs.iq.harvard.edu/sss/archives/0917contaminationcs.pdf> (19. avgust 2013).
- Coxall, Bill in Robins, Lynton (1998). *Contemporary British politics*. Basingstoke, London.
- Diskin, Abraham, Hanna Diskinin Reuven Y. Hazan (2005). Why Democracies Collapse: The Reasons for Democratic Failure and Success. *International Political Science Review* (26). Dostopno prek: <http://ips.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/26/3/291> (19. avgust 2013)
- Farrell, M. David. (2001). *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. Palgrave, New York.
- Ferfila, Bogomil (1992). *Kje si Amerika*. NUK, Ljubljana.
- Ferfila, Bofomil (2009). *Primerjalne politike v sodobnem svetu. Aplikativno-empirični del: razvite države sveta*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

- Ferfila, Bogomil (2009a). *Primerjalne politike v sodobnem svetu. Teoretični del*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Gaber, Slavko (1996). *Volilni sistemi*. Knjižna zbirka Krt 96, Ljubljana.
- Grad, Franc (2004). *Volitve in volilni sistem*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Grad, Franc (2000). *Parlament in vlada*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Hague, Rod in Harrop Martin (2007). *Comparative government and politics*. Basingstoke, New York.
- Krašovec, Alenka (2007). *Volilne študije*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Kropivnik, Samo (1998). *Slovenski volivci v geografskem, družbenem in ideološkem prostoru*. Znanstvena knjižnica Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Lukšič, Igor (2001). *Politični sistem Republike Slovenije*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Pennings, Paul in Lane Jan-Erik (1998). *Comparing Party System Change*. Routledge, London.
- Ribičič, Ciril (2000). *Podoba parlamentarnega desetletja*. Narodna univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
- Sruk, Vlado (1995). *Leksikon politike*. Obzorja, Maribor.
- Steiner, Jurg in Crepez, Markus ml. (2007). *European democracies*. Pearson Longman, New York.
- Toplak, Jurij (2000). *Volilni sistem in oblikovanje volilnih enot*. NUK, Ljubljana.
- Vogrič, Ivan (1993). Italijanski politični sistem - med Scilo in Karibdo. *Teorija in praksa*, 1993, št. 5/6, str. 540-544.
- Von Beyme K. (2002). *Politični sistem Zvezne republike Nemčije*. Visokošolsko središče, Koper.
- Warwick, Paul V. (2003). The Review of Politics: Cost Cutting. *Proquest Social Science Journals(2)*. Dostopno prek: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?index=0&did=355730621&SrchMode=1&sid=3&Fmt=6&VInst=PROD&Vy>

pe=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1210007150&clientId=16601 (19. avgust 2013).

- Zajc, Drago, Kropivnik, Samo in Kustec, Lipicer, Simona (2012). *Od volilnih programov do koalicijskih pogodb*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

VIRI

- Delo (2013): Dosje: vse slovenske vlade. Privzeto 15. 8. 2013 iz: <http://www.delo.si/novice/politika/dosje-vse-slovenske-vlade.html>
- Dnevnik (2012): Prednosti in slabosti večinskega in proporcionalnega sistema. Privzeto 1. 8. 2013 iz: <http://www.dnevnik.si/clanek/1042501833>
- Dnevnik (2013): Sedanji volilni sistem je po mnenju udeležencev okrogle mize treba spremeniti. Privzeto 17. 7. 2013 iz: <http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/sedanji-volilni-sistem-je-po-mnenju-udelezencev-okrogle-mize-treba-spremeniti>
- Dr. Vinko Gorenak (2011): Kaj je tehnična in kaj vlada narodne enotnosti? Privzeto 27. 6. 2013 iz: <http://www.vinkogorenak.net/2011/12/27/kaj-je-tehnicna-in-kaj-vlada-narodne-enotnosti>
- DVK (2011): Predčasne volitve v državni zbor 2011. Privzeto 3. 7. 2013 iz: http://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2011/udelezba/udelezba_zgodovina.html
- Reporter (2011): Državnozbornske volitve v številkah: Delež izglasovanih poslank vsakič nizek. Privzeto 30. 7. 2013 iz: <http://www.reporter.si/slovenija/dr%C5%BEavnozbornske-volitve-v-%C5%A1tevilkah-dele%C5%BE-izglasovanih-poslank-vsaki%C4%8D-nizek/6810>
- RTV (2008): Volilni prag v Sloveniji med najnižjimi. Privzeto 20. 7. 2013 iz: <http://www.rtv slo.si/slovenija/volilni-prag-v-sloveniji-med-najnizjimi/90503>
- Siol (2012): Tehnična vlada ali preoblikovanje vlade. Privzeto 7. 8. 2013 iz: http://www.siol.net/priloge/kolumne/laris_gaiser/2012/08/tehnicna_vlada_ali_preoblikovanje_vlade.aspx
- SURS: Volilna udeležba. Privzeto 15. 7. 2013 iz: http://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=96&PodrocjeID=6
- Wikipedia (2011): Volilne enote v Sloveniji. Privzeto 21. 7. 2013 iz: http://sl.wikipedia.org/wiki/Volilne_enote_v_Sloveniji